

steg

Tidsskrift for kristen folkehøgskole nr 2 • 2024 • 88. årgang

Generasjon Z

Hvem er de? side 6

Når kjønn er i spill side 12

Seksuelle krenkelser side 16

Tom Arne Møllerbråten,
redaktør

Blå gutter og røde jenter

Vi i folkehøgskolen kjenner Generasjon Z godt. De som er født mellom 1997 og 2012 har jo vært hos oss i flere år allerede. Men de ligner ikke på noen ungdommer vi har hatt tidligere. Har vi forstått konsekvensene av at denne ungdomsgruppen har blitt utsatt for tidens eksperiment? Fra tidlig barndom har hjernene til disse blitt koblet til og omkoblet av skjermer og digitale verdener. De har vokst opp i hjem der mange overbeskyttende foreldre har skjermet dem fra alle tenkelige farer der ute i verden, og samtidig gitt dem fri tilgang til en verden foreldrene ikke har hatt noe kontroll over.

De har blitt lært opp til at de ikke skal ta risiko, at de ikke trenger å møte motgang, og samtidig er de lært opp til å dyrke sin egen selvstendighet og individualitet. «Jeg er unik!»

I en nylig utkommet bok, *The Anxious Generation*, av den amerikanske sosialpsykologen Jonathan Haidt, viser han hvordan innføringen av smarttelefon og sosiale medier rundt 2010 har ført til en markant økt forekomst av angst og depresjon blant unge. Forskningen er ikke lenger i tvil om dette, skriver Haidt.

Med plassering av kameraer på telefonene og innføringen av likes og deling, la man opp til sammenligning og vurdering av utseende og popularitet. tenåringsjentene strømmet til. Guttene flyttet seg også inn i en virtuell verden, men på en litt annen måte. YouTube, gaming og porno var det som traff dem. De trakk seg tilbake til gutterommet.

«Kvinner og menn fra slutten av tenårene og utover 20-årene (omtalt om generasjon Z), har glidd fra hverandre i synet på samfunnet, likestilling, menneskerettigheter, og i synet på politikk og ideologi», skriver kommentator Berit Aalborg i Vårt Land. Det er langt færre gutter enn jenter som stemmer ved valg, og hvis de stemmer, velger de høyresiden i politikken. Jenter er mer progressive og stemmer venstresiden. Gutter trives generelt dårligere på skolen og får dårligere karakterer. Jenter velger i større grad høyere utdanning enn gutter. Mannsutvalget har nettopp levert sin rapport der de foreslår tiltak på disse områdene.

Ser dere det samme som jeg ser? At folkehøgskole gir gode svar på utfordringene? Haidt mener at det er viktig å skape et samfunn som verdsetter fellesskap og tilhørighet, og som gir folk muligheter til å koble seg til hverandre.¹ Og det kan se ut til at vi må jobbe med koble jenter og gutter mer sammen, men vi må respektere at de er og tenker forskjellig. Det bør ikke være vårt mål å gjøre guttene mindre blå (eller jentene mindre røde), men vi må heie på bevisste politiske valg og ikke minst den politiske meningsutveksling. Når unge gutter slutter å tro på politikk og demokrati, har vi en kjempejobb å gjøre.

Og til slutt, Haidt mener at det er viktig å la barn ta sunne risikoer og oppleve motgang, slik at de kan lære å takle vanskelige følelser og håndtere stress på en sunn måte. Folkehøgskole er et godt sted for slikt når man er ungdom! •

¹ Gemini

Steg - tidsskrift for kristen folkehøgskole

Utgitt av Noregs Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) og Informasjonskontor for kristen folkehøgskole P.b. 9140 Grønland, 0133 Oslo

Telefon: 22 47 43 00

E-post: nkf@ikf.no

NKF på nettet: www.folkehogskole.no/nkf

Mål og visjon:

steg - tidsskrift for kristen folkehøgskole er medlemsblad for NKF, men har også som mål å nå ut til en bredere leserkrets både i folkehøgskolen, skoleverket, media og i samfunnet. *steg* skal være et blad for faglig fornyelse, inspirasjon og debatt knyttet til de kristne folkehøgskolenes hverdag, pedagogikk, formidling av kristen tro og arbeid med dannelse.

Utgivelser: Fire nummer i året

Redaktør: Tom Arne Møllerbråten

tom.arne@sagavoll.no

Telefon: 91 57 11 57

Redaksjonsråd:

Tom Arne Møllerbråten

Marie Wiland

Andreas Melberg

Julie Byberg Bø

Jon-Peter Asperud, Oslofjord

Ruth Silje Boklund, Stavern

Øystein Vegge, Sunnmøre

Design: Kristin Skeie Antoine, KSA_design

Trykkeri: Aksell AS

Forside illustrasjon: Karoline Holthjem Soldal

Abonnement: Kr 200,-

Norges Kristelige Folkehøgskolelag (NKF)

Kjersti Versto Roheim, Sagavoll fhs, leder

Geir Ertzgaard, Solborg fhs

Kjetil Rydland, Hurdal Verk fhs

Janne M. Severinsen, Sagavoll fhs

Hilde-Karin Mauky, Ålesund fhs

Tor Inge Askeland (leder IKF)

Informasjonskontor for Kristen Folkehøgskole (IKF)

Tor Inge Askeland, Kristiansand fhs, leder

Hildegunn Gjesdal Tennebø, Nordfjord fhs

Arnt Ole Grimstad, Sunnmøre fhs

Halvard Aase, Solborg fhs

Kjersti Versto Roheim (leder NKF)

Sekretariat

Andreas Melberg, daglig leder, andreas@ikf.no

Julie Byberg Bø, informasjonsrådgiver, julie@ikf.no

Johan Smit, økonomirådgiver, johan@ikf.no

Hilde Haugen, administrasjonssekretær, ikf@ikf.no

Marie Wiland, rådgiver skoleutvikling, marie@ikf.no

Mette Røstum, informasjonsrådgiver, mette@ikf.no

Terje Wehus, informasjonsrådgiver, terje@ikf.no

Steinar Sundvoll, organisasjonsrådgiver, steinar@ikf.no

Innhold

4 Folkehøgskole + Faglighet = Sant

6 UNG2024 - Hvem er de?

10 Menn vil ha ytringsfrihet

12 Når kjønn er i spill

16 Om seksuelle krenkelser

18 Kristeretten i 1024

20 Simen Velle

22 Øyeblikk

24 Konspirasjonsteorier som valgfag

28 Tips til bruk av KI

30 Når alle er talenter

32 Det er håp i tunnelen

33 Bokanmeldelse

34 Manus til morgensamling

36 Om å få lære

38 Generasjon Z og tilbakemeldinger

40 Prosjekt Veihjelp

42 Demokratikonferansen

45 Folkehøgskolerådet

46 Quiz og kryssord

Folkehøgskole + faglighet = sant

Av Andreas Melberg,
daglig leder i NKF og IKF

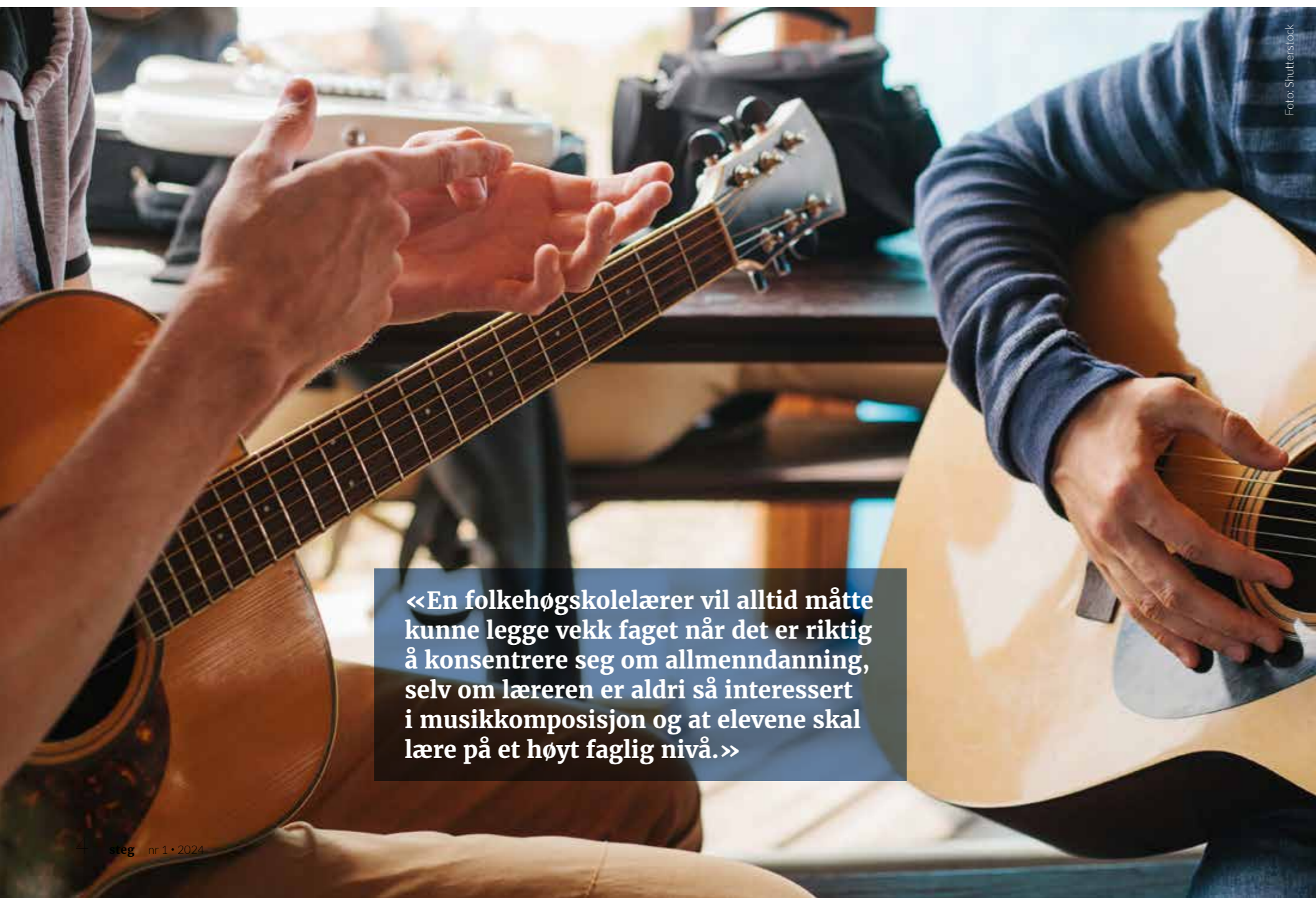

Foto: Shutterstock

«En folkehøgskolelærer vil alltid måtte kunne legge vekk faget når det er riktig å konsentrere seg om allmenndanning, selv om læreren er aldri så interessert i musikkomposisjon og at elevene skal lære på et høyt faglig nivå.»

Kan vi være supergode på fag i folkehøgskolen uten å miste oss selv og bli som alle andre skoler og universitet? Kan allmenndanning kombineres med faglig kompetanse som bidrar i en persons utdanningsløp?

Først en ukvalifisert, personlig, subjektiv og bare bitte litt relevant erfaring. Mitt elevår på folkehøgskole var soleklart det året jeg lærte mest faglig om hvordan lærerprofesjonen jeg senere utdannet meg til, jobber. Samtidig ble det allmenndanning på et skyhøyt nivå.

Ny folkehøgskolelov. Vi har fått en ny universitets- og høgskolelov som gir muligheter for at elever etter folkehøgskole kan få vurdert denne kompetansen som en del av utdanningsløpet. Ny folkehøgskolelov kan også trekke oss mot søkelyset på elevenes utbytte.

Vi må passe på at folkehøgskolen bevarer sin identitet som allmenndanner, med stor frihet til å møte det den enkelte og samfunnet har behov for. Et skoleslag som ikke skal styres, men nettopp ha pionerånden, være uregjerlige, kunne snu seg fort rundt og endre, teste ut nye ideer og bidra til at andre skoleslag senere kan plukke fruktene. En ny lov vil si noe om hvordan folkehøgskolene skal plassere faglig kompetanse. Kan vi finne en link her mot andre utdanningsinstitusjoner som vi kan følge uten å miste vår identitet?

Ungdommers krav. Ungdommer i dag har et tydelig krav når de sender søknader etter videregående: Hva får jeg igjen for dette? Både i form av nytte og opplevelser. De trenger knagger som forsvarer valgene. Da holder det ikke med voksenspråket om at vi gir dannelse og gode samfunnsborgere (som vi faktisk gjør). Ungdommen trenger at vi spisser budskapet. Opplevelser og nytte. Og i denne sammenhengen kan nytte henge sammen med faglighet.

La oss ta styring. Fokus på faglig kompetanse kan, brukt med klokskap, være oppskrift både på god dannelse og samtidig kan det gi unge gode argumenter for å velge oss i det hele tatt. Det viktigste er at folkehøgskolene selv får definere hvordan vi bruker et høyt faglig nivå slik at det fortsatt gir dannelse.

For eksempel, en folkehøgskolelærer vil alltid måtte kunne legge vekk faget når det er riktig å konsentrere seg om allmenndanning, selv om læreren er aldri så interessert i musikkomposisjon og at elevene skal lære på et høyt faglig nivå. Mandatet er å ta det vekk dersom det i situasjonen forstyrrer formålet allmenndanning. Likevel er det i utgangspunktet harmoni og ikke dissonans mellom høyt faglig nivå og allmenndanning. Det er bare at vi ikke kan velge vekk vårt formål.

Eierskap. La oss ta eierskap til faglig kompetanse i folkehøgskolen. Ikke la verken andre høyskoler, politikere eller departementer få definere debatten. La oss stolt vise frem alt det som blir tilegnet av kunnskap på folkehøgskolene. Om det så passer inn i et utdanningsløp, det vi har presentert, trenger det ikke på noen måte gå på bekostning av vårt hovedoppdrag. Men faren er alltid til stede for at faglig kompetanse blir hovedmålet. Da utsletter vi oss selv fordi ulikheten med resten av utdanningssystemet viskes vekk. •

Generasjon Z

– hvem er de?

Hvem er Generasjon Z? Funnene i UNG2024-rapporten viser en gruppe digitalt innfødte som er preget av den urolige verden vi lever i. De har valgt å vende oppmerksomheten innover og det de kan gjøre noe med i eget liv.

Av Mette Røstum, informasjonsrådgiver

Generasjon Z er definert som de født mellom 1997 og 2012. For oss vil det være naturlig å snakke om aldersgruppen 15–25 år. Denne saken er basert på UNG2024-rapporten til analysebyrået Opinion. Der kan vi lese at det er 730 266 15–25 åringer i Norge. De utgjør 13% av befolkningen. 19 % er innvandrere eller norsk-

fødte med en eller to innvandrerforeldre, mot 15% i befolkningen (SSB, 2023).

Digitalt innfødte

Generasjon Z er vokst opp med avansert teknologi og internett tilgjengelig til alle døgnets tider. Deres digitale ferdigheter og raske adaptasjon av ny teknologi påvirker

måten de forholder seg til informasjon, produkter og tjenester på. Å forstå deres digitale atferd er viktig for å kunne kommunisere med dem.

Preget av en urolig verden

Det er et visst alvor over dagens unge. Generasjon Z har blitt vant til å leve i en urolig verden, og de kan bli den første generasjonen som risikerer å få en fremtid dårligere enn foreldrene sine. Dette påvirker i stor grad deres verdier, holdninger, tillit og fremtidsstro. De kan ikke kontrollere de store samfunnsutfordringene vi står overfor, men de kan kontrollere det som angår dem selv og deres liv. Å forstå deres preferanser, verdier og holdninger er avgjørende for å utvikle effektiv kommunikasjon som appellerer til denne gruppen

Unge er opptatt av optimalisering av sitt beste selv

Et hovedtrekk i rapporten er at unge er opptatt av optimalisering av sitt beste selv. Det gjelder både trening, kosthold, søvn og regulering av skjermtid. Unge opplever at de ikke kan gjøre så mye med ytre forhold og bekymringer som klimaendringer, krig og dyrtid. Da vender de blikket innover og ser på det de kan gjøre noe med.

«Generasjon Z har blitt vant til å leve i en urolig verden, og de kan bli den første generasjonen som risikerer å få en fremtid dårligere enn foreldrene sine.»

Sunne hverdagsrutiner

Dette ser vi i form av å opprettholde sunne hverdagsrutiner for å bli den beste versjonen av seg selv. Unge skal stå opp tidlig, drikke masse vann, re opp sengen, få nok dagslys, være ute i naturen, spise sunt, trene og loggføre. Unge gutter og jenter forteller i UNG2024-rapporten om et større fokus på egen helse og velvære. 1 av 2 benytter seg av apper for å loggføre fysisk aktivitet. Dette opplever de at hjelper dem til å være «disiplinerte» og se fremgang i fysisk selvutvikling. 1 av 5 velger mat for bedre fysisk ytelse – dette er særlig viktig for guttene. 1 av 3 unge bruker proteinpulver, kreatin eller lignende kosttilskudd ment for trening.

En sunn livsstil handler ikke bare om fysisk optimalisering, men også økt psykisk velvære. Sunne rutiner, fysisk aktivitet, søvn og riktig kosthold bedrer også den mentale helsen. 64% av unge jenter logger menstruasjonssyklusen

sin for å planlegge hverdagen og forstå når man kan gasse på og når man bør roe ned, basert på hvor man er i syklusen sin.

Jobbe smartere, ikke hardere

I likhet med Millenials, så er Gen Z en gjeng som jobber hardt og er ambisiøse. Men – de ønsker ikke å ende opp som «Generasjon prestasjon» som aldri logger av og ender med å gå på veggen og bli utbrent før fylte 30 år. Skryt av 5-timers nattesøvn og 10-timers jobbdager er ikke like kult som før. Mange unge har sett sine foreldre jobbe grenseløst mye.

Nå kommer motreaksjonen, og den handler om å jobbe smartere, ikke hardere. Gjerne med bruk av digitale og mentale hacks, hjelpemidler og verktøy. De unge ønsker å jobbe på best mulig måte uten å slite seg ut. For unge handler det om å sette grenser, for å tydelig verne om egen fritid og egen psykiske helse.

«Deres digitale ferdigheter og raske adaptasjon av ny teknologi påvirker måten de forholder seg til informasjon, produkter og tjenester på.»

Unge ønsker å gjenvinne kontrollen over skjermtid

Den blå skjermen har hatt kontroll over de unges liv lenge. Dette er den første generasjonen som virkelig har vokst opp med en digital tilstedeværelse som for mange har vært like viktig som det fysiske liv. Nå hører vi flere si «nok er nok». De ønsker å ta tilbake kontrollen over egne liv med et mer bevisst forhold til skjerm og sosiale medier. UNG2024-rapporten viser at 6 av 10 medieplattformer på topplisten har hatt en nedgang i regelmessig bruk sammenlignet med 2022.

«TikTok og Instagram er for øvrig de appene de unge opplever at har mest negativ påvirkning på hverdagen deres.»

Foto: Shutterstock

«Skryt av 5-timers nattesøvn og 10-timers jobbdager er ikke like kult som før. Mange unge har sett sine foreldre jobbe grenseløst mye.»

<< Flere unge i dag opplever at høy skjermtid og sosiale medier kan ha en negativ påvirkning på deres mentale helse. De sitter med et stort ønske om å redusere en stadig økende skjermtid. Det har vært en nedgang i daglig bruk av sosiale medier fra i fjor – og en økning i de ukentlige brukerne. 1 av 3 forteller nå at de bruker mindre tid på mobil og skjerm på fritiden nå, enn for 12 måneder siden. De forteller om tidsbegrensninger på apper, skjermfri tid eller å bevisst legge mobilen i et annet rom for å klare å få det til.

Andre sletter rett og slett apper som stjeler oppmerksomhet, fokus og tid. Spesielt hører vi om unge som sletter TikTok eller Instagram i perioder, for å kutte ned på skjermtiden sin. TikTok og Instagram er for øvrig de appene de unge opplever at har mest negativ påvirkning på hverdagen deres.

Kjønnsdelte fritidsinteresser

Det er forskjeller blant gutter og jenter i hva de interesserer seg for. Guttenes topp 5 fritids-

interesser er gaming, film & serier, musikk, se på sport og ny teknologi. Jentenes topp 5 fritidsinteresser er film & serier, musikk, matlaging & baking, shopping og reise.

Hva skiller tenåringene fra de i starten av tyveårene? Her er noen forskjeller.

Halvparten av tenåringene er bekymret for skole og studier. De kjenner likevel oftere på mestring enn de litt eldre, faktisk kjenner 7 av 10 tenåring ukentlig eller oftere på mestring.

«Unge skal stå opp tidlig, drikke masse vann, re opp sengen, få nok dagslys, være ute i naturen, spise sunt, trene og loggføre.»

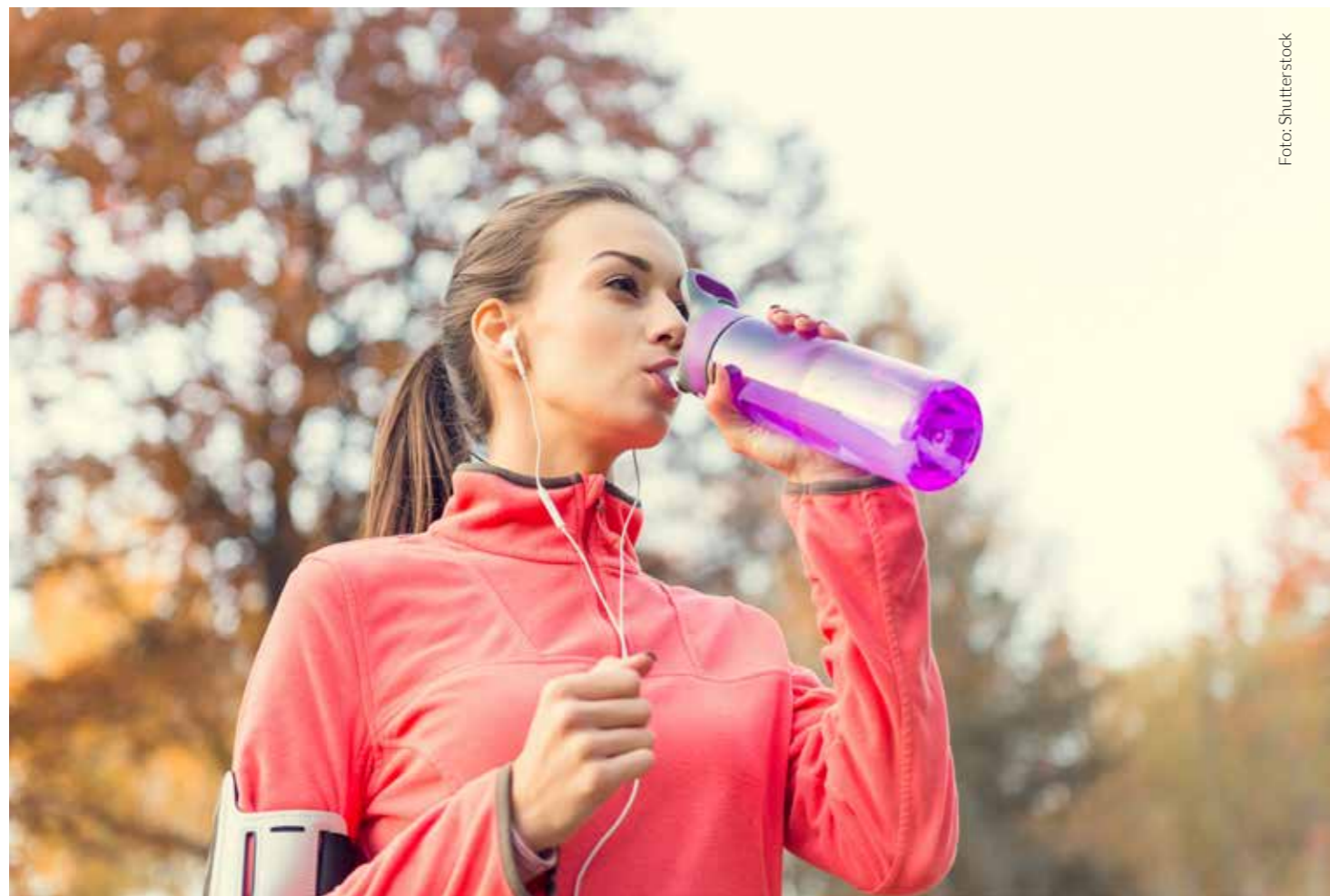

Foto: Shutterstock

Foto: Sture H. Vareide

Kunstig intelligens

ChatGPT brukes i relativt lik grad, men Snapchats My AI er vanligere blant de yngste. Tenåringene bruker KI i større grad enn de eldre til skolearbeid. En større andel av tenåringene tror de må revurdere hva de ønsker å studere/jobbe med på grunn av KI.

De spiller oftere mobilspill og ser oftere på vanlig lineær-TV (muligens sammen med foreldrene sine).

De anser sosiale medier som viktig for å holde seg oppdatert på nyheter, men TV anses som viktigere blant tenåringene enn de i starten av tyveårene. 1 av 4 tenåring oppgir at de følger personer på sosiale medier som har holdninger som blir ansett som ekstreme.

Byungdom er mer engasjerte, men også mer bekymret

Det er også geografiske forskjeller i denne generasjonen. Hva skiller byungdommer fra bygdeungdommen? Andelen som driver med styrketrening på fritiden er større i byene. Byungdommen er engasjert i flere saker i snitt, og har en større andel som støtter eller engasjerer seg i visse saker, som miljøvern,

bekjempe høyreekstremisme og bedre integrering i samfunnet. Det er også en større andel ungdom i byene som har deltatt i demonstrasjoner og/eller boikottet produkter og tjenester.

Byungdom har flere bekymringer i snitt, og er i større grad bekymret for økte priser, miljø og klima, påvirkning fra mobil og skjerm, spredning av falske nyheter og misinformasjon og egen økonomi. Lønn og meningsfulle arbeidsoppgaver er viktigere for byungdommen ved valg av arbeidsgiver.

Noen fakta:

- Å kjøpe aksjer og/eller spare penger i aksjefond er vanligere blant byungdom.
- Andelen som har prøvd ulike rusmidler, som alkohol, cannabis, Ecstasy/MDMA, CBD og lystgass er større i byene.

Bygdeungdom er skeptiske

Hva skiller bygdeungdommen fra byungdommen? De er mer skeptiske til kjønnsdebatten. Andelen som er uenig i at Norge bør innføre en tredje juridisk kjønnskategori, er større blant ungdom på bygda enn i byen. Bygdeungdommen har mindre tillit til informasjon som gis av helsemyndigheter og/eller regjeringen.

Andre ting:

- Lavere andel bruker Instagram, Tinder og LinkedIn regelmessig på bygda.
- Andelen som snuser daglig er lavere blant bygdeungdommen enn ungdom i byene.

Kilde: Vågsland, V., Palm, A., Claussen, R. og Arntzen, K. *Opinions UNG2024. Rapport 6/2023. Oslo: Vulkan, Opinion*

«En større andel av tenåringene tror de må revurdere hva de ønsker å studere/jobbe med på grunn av KI.»

Generasjon Z

Ytringsfrihet er klart viktigst for unge menn: – Vanskelig balanse

Isaac Coles (19) og Brynjar Jaros (23) er elever ved Haugetun folkehøgskole. De mener alle skal kunne ytre seg fritt, så lenge man kan håndtere konsekvensene.

Foto: Svein Finneide

Av Julie Byberg Bø,
informasjonsrådgiver IKF

Jeg tror mange forveksler ytringsfrihet og det å kunne ytre seg uten konsekvenser, sier 23-år gamle Brynjar.

Opinions UNG2024-rapport viser at ytringsfrihet er den klart viktigste saken for unge menn. Nesten fire av ti menn mellom 15 og 25 år engasjerer seg for det. Rapporten viser også at nesten halvparten av unge menn opplever at de ikke kan si det de mener fordi det er politisk ukorrekt. Rapporten er basert på en landsomfattende undersøkelse med 1000 respondenter i alderen 15–25 år.

– I Norge har man ytringsfrihet, men det betyr ikke at man er utenfor sosiale normer og forventninger. Jeg tror det i større grad nå enn tidligere kan få sosiale konsekvenser om man ytrer noe som oppleves på kanten.

Flere radikale forbilder

– Jeg tror flere unge menn er opptatt av ytringsfrihet fordi sosiale medier gir oss mer tilgang på andres meninger enn tidligere, sier Isaac Coles, 19 år, fra Bergen.

Ytringsfrihet er friheten alle mennesker har til å gi uttrykk for det de mener og ønsker å si noe om. Den retten står sterkt i Norge.

Isaac tror sosiale medier har gjort at flere unge menn har fått forbilder med mer radikale meninger. Andrew Tate er en britisk-amerikansk influenser. Han har fått oppmerksomhet i media for sine omstridte synspunkt på kvinner, seksuelle overgrep og trakassering.

– Jeg er ikke enig med Tate, siden de negative synene hans overskygger de gode. Likevel har jeg prøvd å virkelig sette meg inn i meningene hans. Jeg tror mange mener noe om han, uten egentlig å ha satt seg inn i hva han mener, sier Brynjar.

– Andrew Tate viser at ytringsfrihet er en vanskelig balanse. På den ene siden skal man få si det man mener, men samtidig bør man ikke såre og krenke andre, sier Isaac.

«Jeg synes det er litt synd at det å oppfostre og ta vare på en familie ikke oppleves så viktig lenger.»

– Brynjar

Krenkesamfunn?

– Vi beveger oss mot et mer inkluderende og mangfoldig samfunn. Derfor synes jeg man ikke skal kunne si alt som var greit å si for 60 år siden. Nå har man mer forståelse for at folk kan bli såra. Ord betyr noe, sier Isaac.

Fleire har uttalt at Norge er i ferd med å utvikle seg til et krenkesamfunn der komikere og andre ikke kan si det de mener av frykt for å bli kansellert.

– Jeg tror problemet ligger hovedsakelig i at folk blir krenka på andres vegne. Det er veldig forståelig at folk kan bli krenka på egne vegne i enkelte saker, men det blir annerledes når noen blir krenka på vegne av andre, sier Brynjar.

– **Har dere opplevd å ikke tørre å si hva dere mener i en sak av frykt for at noen skal føle seg krenka?**

– Det tror jeg alle har opplevd. Man endrer på måten man ytrer seg mot ulike personer, men i det daglige er jeg ikke spesielt redd for å krenke folk, sier Brynjar.

Brynjar mener Simen Velle ble misforstått. Han er en dyktig politiker som ytrer seg på en fin måte.

Vil gi unge menn en stemme

Lederen for Fremskrittspartiets Ungdom, Simen Velle, har det siste året vært i media flere ganger for å blant annet ta til orde for å gi unge menn en stemme.

– Jeg har ikke ekstremt stor kjennskap til verken Velle eller hans politikk. Men han virker som en dyktig politiker, og en viktig stemme i samfunnsdebatten, sier Isaac.

Velle har uttalt også i en mye omtalt TikTok-video at det er et samfunnsproblem at kun en liten andel menn har eksklusiv tilgang på en stor andel av kvinnene.

– Utsagnet til Velle i TikTok-videoen legger feilaktig skyld på en ekstremt viktig bevegelse i Norge. Derimot respekterer jeg hans ønske om å løfte mindre hørte stemmer til samfunnsdebatten, samt faktumet at han la seg flat for ytringen umiddelbart etterpå, mener Isaac.

– Jeg tenker det samme som Isaac. Jeg visste ikke hvem han var før han publiserte den TikTok-en. Han er en dyktig politiker og ytrer seg på en fin måte. TikTok ble veldig

«Vi beveger oss mot et mer inkluderende og mangfoldig samfunn. Derfor synes jeg man ikke skal kunne si alt som var greit å si for 60 år siden.»

– Isaac

misforstått, og var ment som en teaser til debatten der han skulle forklare argumentene nøyere, sier Brynjar.

Ung mann i dag

– **Hvordan oppleves det å være ung mann i dag?**

– Sammenlignet med andre grupper i samfunnet står vi i en utrolig privilegert posisjon, og dette tror jeg er noe mange unge menn glemmer. Jeg føler ikke på noen begrensninger kun på grunn av hvem jeg er. Så lenge man er snill, genuin og utadvendt, vil man komme langt i livet, sier Isaac.

– I dag er samfunnet mye mer likestilt enn tidligere. Alle bør ha frihet til å velge sin egen vei i livet, sier Isaac.

– Det er viktig å fortsatt holde fokus på like muligheter. Man skal ikke bli holdt tilbake på grunn av kjønnen sitt, supplerer Brynjar.

Brynjar er likevel bekymret for at fokuset på å utvikle karrieren sin kan overskygge verdien av familie og sosiale aspekter.

– Jeg synes det er litt synd at det å oppfostre og ta vare på en familie ikke oppleves så viktig lenger, sier han.

Isaac er over gjennomsnittet interessert i norsk politikk, mens Brynjar er mest interessert i amerikansk- og verdenspolitikk.

– **Hva er viktig for dere?**

– Jeg synes de geopolitiske tingene som skjer internasjonalt er spennende, i tillegg til byplanlegging og bærekraft. Valgene vi tar i dag påvirker fremtiden, sier Isaac.

– Jeg vet ikke så mye om hva norske politikere setter søkelys på, men jeg synes fødselsraten i Norge er interessant. Den bør være høyere, sier Brynjar.

Bekymret for framtida

UNG-undersøkelsen viser at unge har blitt

– Andrew Tate viser at ytringsfrihet er en vanskelig balanse. På den ene siden skal man få si det man mener, men samtidig bør man ikke såre og krenke andre, sier Isaac.

mer bekymret for framtiden. Undersøkelsen viser at seks av ti unge (65 prosent) av de spurte tror planetens tilstand vil forverres de neste ti årene.

– Jeg kjenner meg igjen i å være bekymret for framtida, hovedsakelig på grunn av klima. I tillegg er det verd å bekymre seg over at flere land beveger seg i en konservativ ideologisk retning, sier Isaac.

Brynjar føler derimot ikke på en stor bekymring over framtiden.

– Jeg tenker at grunnen til at mange unge er bekymret for framtiden er fordi frykt selger, og det utnytter mediene i dag. Men det betyr likevel ikke at jeg synes alt i verden er bra, sier han. •

Generasjon Z

Når kjønn er i spill

Det har vært en eksplosiv økning i unge mennesker som opplever at de lever med feil kjønn. Fagmiljøet er langt fra sikre på hva denne utviklingen skyldes eller hvordan de best kan møte disse ungdommene.

Av Marie Wiland

Vi trenger hverken å kunne eller være enige i alle de biologiske, psykologiske eller kulturelle forklaringene på denne utviklingen. Men er det noe generelt, kall det gjerne allmenndannende, vi bør vite for å møte disse elevene på en god måte, selv om de er enkeltindivider med hver sin historie?

Kjønnsdysfori. I folkehøgskolen er vi godt vant med å befatte oss med eksistensielle spørsmål. Vi er bare ikke så vant til at det er kjønn som er i spill. For de fleste av oss er det en av faktorene i livet vi har tatt som nokså gitt. For en del år tilbake byttet to av stipendiatene på min folkehøgskole navn og kjønnsidentitet. Den gangen var kjønnsdysfori et nokså ukjent fenomen. I 2024 er det langt mer vanlig at folkehøgskoleansatte møter elever med spørsmål knyttet til egen kjønnsidentitet.

Ifølge Folkehelseinstituttet er antall personer som søker helsehjelp for kjønnsinkongruens økende i flere land. Hoveddelen av

økningen er unge voksne som er født som jenter, men som ønsker å leve som gutter. I perioden fra 2012 til 2018 var det en dobling hvert år av mennesker som ble henvist til Nasjonal behandlingstjeneste for kjønnsinkongruens (NBTK).

Mannlig og kvinnelig. I podkasten *Pia og psyken* reflekterer Anne Wæhre, overlege ved NBTK, over noen mulige forklaringer: Er forståelsen av hva som er mannlig og kvinnelig for trang? Opplever de jentene som vil bli gutter at gutter har et enklere liv? Wæhre lurer også på om uttrykket «født i feil kropp» gir noen unge som strever i forhold til egen identitet og selvbilde, en knagg å henge følelsene på.

Hvordan er det å møte opp første skoledag med et håp om å bli akseptert for noe annet enn navnet ditt og kanskje også utseende skulle tilsi? Mine to stipendiater sa ikke så mye om de prosessene de var inne i. I dag hører jeg at elevene ofte deler mer av det de går gjennom med skolefelleskapet. Det kan skyldes større åpenhet i samfunnet om kjønnsdysfori, og i tillegg er det som skjer med dem altomfattende: Det gjelder grunnvillene i livet, kjernen i hvem de er eller ønsker å være.

«I perioden fra 2012 til 2018 var det en dobling hvert år av mennesker som ble henvist til Nasjonal behandlingstjeneste for kjønnsinkongruens (NBTK).»

Berøringsangst, frykt for å krenke eller ren mangel på kunnskap kan virke handlingslammende. Med det jeg vet i dag, skulle jeg ønske jeg hadde vært mer nysgjerrig og i hvert fall gjerne ha spurt disse to stipendiatene mer om hvordan de hadde det. Ikke bare sånn «Greit, da er det nye navnet og kjønnnet notert, var det noe annet?».

Et ukjent landskap. – Vi har så lite erfaring, det er så ukjent for oss, sier Benedicte Hambro. Hun var internatleder på Arbeiderbevegelsens folkehøgskole på Ringsaker. I 2021 opprettet skolen et tilbud om dragelinje. Dette medførte at skolen tok imot flere elever enn tidligere som var opptatt av kjønnsidentitet. Hun forteller at dette innimellom skapte en avstand mellom personalet og noen av disse elevene fordi de ikke opplevde seg forstått eller sett. De ansatte var opptatt av at denne elevgruppen skulle føle seg hjemme på Ringsaker, og tematikken kjønnsidentitet ble derfor adressert hyppig og på mange ulike måter gjennom skoleåret. I dag undrer hun seg over om livene til disse elevene fikk for mye plass og om det gikk på bekostning av de andre elevene.

– Jeg skulle ønske vi i større grad hadde

>>

«Hvordan kan vi bidra til at alle våre elever opplever seg møtt og respektert, om ikke alltid helt forstått?»

<< forholdt oss til dem som enkeltmennesker og ikke så mye den prosessen de stod i.

Navn og pronomen. På Rønningen folkehøgskole inviteres alle elevene opp på scenen under åpningen av skoleåret, for å synge for foreldrene i salen. Under forberedelsene til dette innslaget i høst, var assisterende rektor Mari Hinze Tesdal klar over at noen av de nye elevene brukte andre pronomen enn han eller hun. Fordi det musikalsk var lagt opp til en stemme for guttene og en stemme for jentene, strevde Mari med å finne en god formulering på invitasjonen til å finne riktig plass på scenen. En av stipendiatene spilte inn at det viktigste var at alle elevene

opplevde seg inkludert, ikke at invitasjonen ble riktig formulert. Elevene ble derfor bedt om å stille seg opp ut fra om de hadde gutt eller jentestemme – eller der de selv syntes de passet inn.

På åpningsdagen fyller også elevene ut skriftlig hvilket navn og pronomen de bruker. Senere i skoleåret ble Mari i stuss om hva en elev hadde svart og måtte spørre på nytt. Det var et spørsmål hun ikke hadde stilt så

mange før, og hun var redd for å si noe feil. Men eleven ufarliggjorde det hele, ved å gi et enkelt svar og gi uttrykk for at det hadde stor betydning at man våget å spørre.

Mari understreker at disse elevene er like forskjellige som andre elever. Det handler om å møte mennesker der de er. Hun oppsummerer med:

– Ro ned, møt dem som medmennesker. Usikker? Les deg opp og prøv deg fram!

«På åpningsdagen fyller også elevene ut skriftlig hvilket navn og pronomen de bruker.»

Foto: Shutterstock

«Med det jeg vet i dag, skulle jeg ønske jeg hadde vært mer nysgjerrig og i hvert fall gjerne ha spurt disse to stipendiatene mer om hvordan de hadde det.»

Byttet kjønn. Lukas, en av stipendiatene mine fra flere år tilbake, ble med på en prat om de to skoleårene på Danvik. Første året var han spent på hvordan han ville bli tatt imot som skeiv på en kristen folkehøgskole. – Det var ikke noe problem, bedyrer han. Året etter, da han var stipendiat, prøvde han forsiktig ut det nye navnet sitt i en mindre vennegjeng på skolen. Det gikk fint og den påfølgende høsten tok han skrittet fullt ut og begynte å bruke sitt nye navn helt fra starten av sitt studieløp.

Lukas minner meg også på en samtale vi hadde ut på vårparten det andre året hans på skolen. Med stipendiatverdigheten fulgte det enkeltrom, men på den store fellesturen til California, var det vanlig at tre og tre delte rom. Lukas ønsket ikke å bli plassert på et jenterom. Vi fant en løsning, men ingen av oss husker helt lenger hva den var. Etter at Lukas også byttet kjønn juridisk, kontaktet han skolen og fikk nytt vitnemål med sitt nye navn. Det var også helt uproblematisk.

Lukas kommer med særlig tre anbefalinger til hvordan vi i folkehøgskolen kan møte elever i hans situasjon: – Ikke lag mye styr, respekter det navnet eleven ønsker å bruke og vær fleksibel på praktiske løsninger knyttet til for eksempel internatrom og turer.

Seksuell dannelse. I Danmark har Folkehøgskolernes Forening tatt initiativet til et prosjekt de kaller seksuell dannelse. De har utarbeidet retningslinjer for hvordan folkehøgskolene kan arbeide med samværs- politikk og normer for fellesskapet, som for eksempel håndtering av krenkelsler. En stor del av prosjektet handler også om undervisning i kjønn, kropp og seksualitet.

Knyttet særlig til dette siste tema har foreningen gitt ut en bok, Seksuell Dannelse, skrevet av folkehøgskolelærer Mette Øyås Madsen. Hennes beskrivelse av hva seksuell

dannelse er og hvem denne dannelsen skal omfatte, er interessant. Seksuell dannelse forstår hun som individets dannelse til et seksuelt liv i fellesskap med andre. «Som den bøvlede (besværlig, red anm.) prosess det er at bli et frit (være den man er) og myndig (tage ansvar for seg selv og andre) individ i seksuelle møder med andre». Samtidig er seksuell dannelse noe den enkelte folkehøgskole oppnår gjennom den levende vekselvirkningen med elevene som inngår i et folkehøgskoleår og en dannelsesprosess.

Økt bevissthet. Det har uten tvil vært en stor økning både i antall unge med et uavklart

forhold til eget kjønn og søkelyset på dette. Når fagmiljøet innenfor kjønnsinkongruens hverken er sikre på hva denne utviklingen skyldes eller hva som er den best oppfølging, er det ikke rart om vi som arbeider i folkehøgskolen også opplever at vi er i et ukjent landskap.

Hvordan kan vi bidra til at alle våre elever opplever seg møtt og respektert, om ikke alltid helt forstått? Kanskje er noe av svaret en økt bevissthet om seksuell dannelse. Men hvordan skaffer vi oss den? Mette Øyås Madsen pekte på den levende vekselvirkningen mellom ansatte og elever, som en viktig del av den seksuelle dannelsen.

– Ikke vær redd for å spørre, sa Lukas. Dialog er i hvert fall en del av svaret og et godt sted å begynne. Vi kan fort bli klokere gjennom samtaler med elever og kollegaer og kanskje også en samtale med oss selv om hvem vi ønsker å være i møte med noe vi ikke helt forstår. •

Definisjoner

Kjønnsidentitet er en persons subjektive opplevelse av å tilhøre et bestemt kjønn. Kjønnsidentitet er en del av en persons identitet, og viser til opplevelsen og erkjennelsen av å være for eksempel mann eller kvinne, både mann og kvinne, ingen av disse eller noe annet.

Kjønnsdysfori

Et psykisk ubehag noen har fordi de ikke føler at kjønn de fikk tildelt da de ble født stemmer overens med kjønnsidentiteten sin. For eksempel at de ble registrert som gutt ved fødselen, men oppfatter at de er jente.

Kjønnsinkongruens

En medisinsk diagnose som beskriver en situasjon der en persons opplevelse av kjønnsidentitet ikke er det samme som kjønn man ble registrert som ved fødsel, eller det som i medisinen blir kalt personens biologiske kjønn.

Transperson

Personer med kjønnsidentitet(er) eller kjønnsuttrykk som bryter med det samfunnet forventer av dem på grunnlag av hvilket kjønn de fikk tildelt ved fødselen. Noen transpersoner er kvinner eller menn, andre er verken menn eller kvinner og noen kategoriserer ikke sin egen kjønnsidentitet.

Ikke-binær

Betyr ikke todelt. Brukes oftest om personer som opplever at de ikke passer inn i kategoriene kvinne eller mann. Kjønnsbekreftende behandling Behandling med hormoner og/eller kirurgi, og/eller psykoterapi som bidrar til at en person skal kunne fungere i overensstemmelse med kjønnsidentiteten sin.

Kilde: Foreninga Fri, Store Norske Leksikon, Bufdir

Om seksuelle krenkelser:

– Vi ser det ikke før vi tror det

Det er professor emeritus Tormod Kleiven som sier dette til de 30 deltakerne på fagdag om seksuelle krenkelser i april. – Temaet har vært en del av mitt liv siden 1995.

«For meg er seksuelle overgrep ondskap, og ondskap skaper forvirring.»

– Tormod Kleiven

Professor emeritus Tormod Kleiven har arbeidet mye med temaet seksuelle krenkelser i kristne miljøer.

Foto: Tom Arne Møllerbråten

Av Tom Arne Møllerbråten

En alvorlig overgrepssak knyttet til en lederskikkelse på bedehuset i bygda ble da avslørt. 20 gutter hadde blitt misbrukt i en periode på 20 år. Kleiven ble sentral i håndteringen av denne saken. Etter hvert begynte han å forske på seksuelle krenkelser i kirkesamfunn, og han har jobbet med håndtering og arbeid med retningslinjer sentralt i Normisjon og i andre kirkelige sammenhenger. Kleiven er en av Norges fremste eksperter på området.

Åpenhetskultur. Ansatte fra 15 folkehøgskoler fikk denne dagen en solid innføring i fagfeltet mange naturlig nok opplever krevende å håndtere og tenke klart om. Lærer og tidligere politimann Einar Skarpeid fra

Kristiansand folkehøgskole gikk senere på dagen rett inn i folkehøgskolehverdagen og utfordringer han ser vi må være bevisste på.

– Vi må lage en åpenhetskultur om seksuelle krenkelser, sier Kleiven. – Å forebygge og håndtere er to sider av samme sak. Har du opplevd noe slikt, skal det være både trygt og lov å snakke om det. Det er også viktig å si at dette ikke er seksualitet, men misbruk av seksualitet.

Hva et menneske er. – Å være menneske er å være sårbar, begrenset og avhengig av andre.

For Kleiven henger et slikt syn på mennesket nøye sammen med hans kristne syn. Vi er skapt slik, men vi sliter likevel ofte med å akseptere både våre egen sårbarhet og begrensning.

– Vi er skapt sårbare, og vi må anerkjenne hverandres sårbarhet. Er du ikke sårbar, er du heller ikke i stand til å elske noen. Vi er også skapt begrenset, i kunnskap, i kompetanse og i kapasitet. Bare Gud er ubegrenset.

Når det kommer til avhengighet, påpeker Kleiven at det er den gode og gjensidige avhengighet han snakker om, som på engelsk heter interdependence: «Jeg er avhengig av deg, og du er avhengig av meg». Mange kan i ungdommen ha som mål å være uavhengige, men vi vet jo at vi aldri blir det. Vi er avhengige av hverandre.

Grenser trækkes over. – Krenkelser skjer når noen trækker på eller over andres grenser, psykiske, åndelige eller fysiske, sier han. – Det skjer når noen jeg er avhengig av, misbruker min sårbarhet.

– Ofte vil disse menneskene oss godt, men ser ikke sine egne blindsoner. Det hjelper ikke med kompetanse hvis selvforståelsen ikke er på plass!

Ondskap. – For meg er seksuelle overgrep ondskap, og ondskap skaper forvirring. Også den som utfører overgrepet er forvirret, sier Kleiven, uten at det skal rokke ved at den som forgriper seg er ansvarlig for dette. «Jeg ville jo bare godt!» De snakker gjerne om sin egen svakhet: «8-åringen fristet meg». «Jeg var så slitent.» De benekter sin egen ansvarlighet! De legger skylden over på offeret og får dem til å sitte igjen med ansvaret for det som skjedde. Seksuelle krenkelser er en samlebetegnelse

«Det er også viktig å si at dette ikke er seksualitet, men misbruk av seksualitet.»

– Tormod Kleiven

for seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd. Kleiven beskriver det slik: «Den som har størst makt i en relasjon mellom personer i et asymmetrisk maktforhold anvender en seksualisering av relasjonen på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket».

Makt. Til Agenda 3:16 i 2013 sa Kleiven: «Først og fremst har det gjort meg bevisst på at vi alltid utøver makt i samspillet vi har med hverandre. Den makten kan vi anvende enten til det gode ved å støtte og reise hverandre opp, eller vi kan misbruke vår makt ved å trække på andre mennesker. Og det er ikke alltid lett å se forskjellen».

På fagdagen gjentok han at det alltid er makt i en relasjon. – Det er ikke mulig å gå inn i et maktfritt rom. Derfor må vi gjøre en maktanalyse som grunnlag for å håndtere seksuelle krenkelser. Hvem er i maktposisjon i relasjonen? Kleiven bruker et ord som tillitsmakt, som betyr at det å ha tillit innebærer å ha mye makt til å gjøre godt. Denne tilliten kan imidlertid også brukes til å trække over grenser. Også avmaktfølelsen kan være involvert. – Å kjenne på avmakt kan få oss til å misbruke makt, sier Kleiven.

– Hva gjør at vi ikke ser når grenser trækkes over? Vi ser det ikke før vi tror det, sier Kleiven.

Vi snakker ofte om å speile elevene, men vi må kanskje også speile hverandre som kollegaer for å bli bevisste når vi kan ha gått over noen grenser vi selv ikke så. «Nå går du over streken.» Det kan gjelde klemming, kroppskontakt eller blick, og det kan gjelde humor og måten vi snakker på.

Lovverket. Den tidligere politimannen Einar Skarpeid minnet om at vi bør kjenne lovverket når det gjelder håndteringen av uønsket seksuell atferd. Det er for eksempel forbudt å gjøre seksuelle bevegelser (med klær på) overfor noen eller å si noe seksuelt overfor noen. Loven er tydelig på mye av

dette, påpeker Skarpeid.

– Vi har så utrolig mye makt som ansatte i folkehøgskolen, mye mer enn jeg hadde som politi. Vi må være svært bevisste på hva vi gjør.

Sårbare ungdommer. Når noen kommer med en historie om at de er blitt trakassert: – Møt alle med respekt, ta dem på alvor. Sårbare jenter skal bli behandlet likt som ærbare jenter. Husk at sårbare ungdommer kan være vanskelige å håndtere. De kan skape sinne, de kan lyve og de kan være utagerende. De er ofte vant til å bli møtt på en dårlig måte, sier Skarpeid.

– Dere må aldri love noen taushetsplikt. Det kommer helt an på hva de forteller. Vi har en avvergeplikt og en meldeplikt når vi får vite noe alvorlig.

– Når seksuell uønsket atferd er temaet, er det viktig å skriftliggjøre alle samtaler og opplysninger, minner Skarpeid oss om.

– Den siste dere skal snakke med, er den som er anklaget, sier Kleiven. – Og ingen på skolen skal håndtere bekymringer eller anklager om seksuelle krenkelser alene. Dere må alltid være flere i personalet involvert.

Det finnes gode retningslinjer for håndtering i organisasjonene som eier skolene. •

Les også intervju med Einar Skarpeid i steg 04/2023

Einar Skarpeid deler erfaringer fra sin tid i politiet og folkehøgskolen. Foto: Tom Arne Møllerbråten

Revolusjonsåret 1024

Ikke alle jubileer er viktige for så mange, men i år bør alle feire ett: At Kristenretten er 1000 år. Grunnen er enkel: Ingen annen hendelse har endret Norge mer.

Av Bjørn Are Davidsen,
forfatter, foredragsholder og rådgiver i tankesmien Skaperkraft

Kanskje drøyt sagt og umulig å måle, men dette året innledet en revolusjon. Vikingtiden handlet i stor grad om sterke og mektige ætter, et slavesamfunn der det sentrale var ære. Det vi kaller Norge, var lenge løse allianser mellom lokale stammer som ryger og horder, egder og teler. Noen konger styrte etter hvert større regioner, og tidlig på 1000-tallet var mye under mektige danske konger – alle kristne.

Kristning. Og de var ikke alene om det. På en måte ble Norge kristnet ved sverd, men motsatt av hva som er vanlig å tenke. Vikingene som plyndret Europa, kom hjem med treller. De fleste var kristne, noen prester, kanskje også biskoper. Sammen med mange andre kulturmøter bidro dette til en kritisk masse av kristne.

Når Olav Haraldsson fikk vedtatt kristenretten, var det fordi Norge for så mange praktiske formål allerede var kristnet.

tiske formål allerede var kristnet.

Slik Jørn Øyrehagen Sunde forklarer på jubileumssidene for Moster 2024 må vi skille mellom to sider ved kristningen av Norge. På den ene siden individer, familier og kanskje bygder fra senest 800-tallet. For det andre kristningen av det offentlige rom slik at kristne verdier, tradisjoner og regler ble en del av alles hverdag.

Kristenretten. Det var nettopp dette som kom med kristenretten: «Det er i dag vanskelig å forstå kor radikal endring kristninga av samfunnet var. Fram til den tid var styrke og makt gode i seg sjølv, og makt gav rett. Men med kristninga vart makt og rett skilt – rett var noko som sprang ut av Guds vilje og ikkje av forhold mellom menneske. Dermed vart herren si makt over trælen redusert, og til slutt var denne forma for slaveri avskaffa. Fedre og brødre si makt over kvinner vart redusert, og ei kvinne skulle etter kvart til dømes samtykkja ved ekteskap. Den rike si makt over den fattige vart redusert, og etter kvart fekk ein innført ei almisseplikt. Og hemnretten, sjølve grunnpilaren i retts-systemet, vart erstatta av kongen si plikt til å sikra Guds fred».

Åpningsordene i kristenretten er radikale: «Det første i vår lov er at vi skal bøye oss mot øst og be til den Hellige Kristus om godt år og fred, og om at vi skal holde landet vårt trygt og landsherren vår hellig. Han være vår venn og vi hans og Gud venn til oss alle».

Tidligere lover hadde ingen formålsparagraf. Nå er signalene tydelige.

Kristus. Vi skal vende oss mot øst fordi man tenkte at det var derfra lyset og håpet kommer, og til sist Kristus for å opprette Guds rettferdige rike. Fokus var ikke lenger mange ætter og høvdinge, men ett land og én konge. Det som gjaldt var ikke lenger blot til lunefulle guder, men bønn til den trofaste Kristus.

Og vel så viktig i et samfunn med skiftende allianser og gjenstridige guder: Den allmektige Gud, himmelens og jorden skaper, skulle være vår venn.

Før handlet retten om ætter og ære, hevn

«Før handlet retten om ætter og ære, hevn og makt. Nå blir fokus stadig mer individer og intensjoner, personlig ansvar, samvittighet og bekjennelse av skyld, nåde og tilgivelse.»

og makt. Nå blir fokus stadig mer individer og intensjoner, personlig ansvar, samvittighet og bekjennelse av skyld, nåde og tilgivelse.

Ekteskap og barn. Mye henger også sammen med konkrete lover, som forbudet mot søskenbarneekteskap i inntil syv ledd. Ættene mister makten, samfunnet formes stadig mer av tillit og bånd mellom enkeltpersoner.

Kristenretten har også konkrete regler. Før kunne barn, i praksis ofte uønskede jenter, settes ut i skogen for å dø. Nå lyder det annerledes: «Ethvert barn som blir født i vårt land, skal vokse opp».

Hvert år skal treller settes fri. På hundre år går vi fra kanskje 20-30 prosent slaver til et samfunn uten noen. Det blir forbud mot å ha friller, elskerinner, enten de er slaver eller frie. Menn skal holde seg til én kone, fremfor å stikke av fra ansvaret.

Det ble krav om tiende til kirken og der fjerdeparten gikk til de fattige, noe helt nytt og uhørt.

Man var ikke i mål. Kristenretten var et startskudd. Først med Landsloven i 1274 ser vi et lovverk som for alvor tar konsekvensen.

Kong Magnus. Bakteppet var en som ikke skulle bli konge. Magnus var kongssønn, men et stykke ute i arverekken og vokste opp hos fransiskanerne i Bergen.

Så døde begge foran ham i rekken og Magnus 6. ble kronet i 1261.

Han var den eneste kongen i norsk middelalder som verken førte eller deltok i krig. I stedet kunne han bruke tid og krefter på å forbedre lovene. Ett område som krevde reparasjoner - eller mer presis total endring - gjaldt fattige. Magnus hadde vokst opp med fransiskanernes praktiske nestekjærlighet. Han ønsket at også fattige og svake ble tatt hensyn til, de elendige, miserabiles personae,

eller *Les Miserables* som vi kjenner det fra musikalen.

Kristenretten var en medisin for samfunnet, men med en utilsiktet bivirkning: En stor gruppe ætte- og eiendomsløse frigitte treller og deres etterkommere. Magnus søkte å hjelpe ved almisseplikt og et omsorgssystem der bøndene på omgang skulle huse dem som ikke kunne ta vare på seg selv. Sammen med kirkens tiende var dette et viktig steg mot noe vi i dag kaller en velferdsstat.

Han innførte videre en ordning for å rydde jord slik at fattige kunne få eiendom og inntekt, og spillerom til å drive handel. Det ga også svake grupper det vi i dag kaller sosial mobilitet.

Grunn til å feire. Det er mange grunner til å feire at kristenretten er tusen år. Vi er nå en millenniumsgenerasjon med verdier og vaner som er blitt helt selvfølgelig. De former våre reflekser, sitter i blodet. Vi tror de er allmenne og naturlige, mens de egentlig springer ut av en revolusjon.

På tide at vi feirer den. •

Åpningsordene i kristenretten

Det første i vår lov er at vi skal bøye oss mot øst og be til den Hellige Kristus om godt år og fred, og om at vi skal holde landet vårt trygt og landsherren vår hellig. Han være vår venn og vi hans og Gud venn til oss alle

«Når Olav Haraldsson fikk vedtatt kristenretten, var det fordi Norge for så mange praktiske formål allerede var kristnet.»

Fpu-lederen mener folkehøgskole kan bidra å styrke demokratiet:

– Folk blir en del av noe

– Samfunnet må ha en åpen debatt, der vi er nødt til å snakke dønn ærlig med hverandre, sier Simen Velle, leder i Fremskrittspartiets ungdom (FpU).

Foto: Svein Finneide

Av Julie Byberg Bø,
informasjonsrådgiver IKF

Folkehøgskole er absolutt en god idé for mange unge. Et avbrekk etter videregående, før man begynner å studere, er sunt for veldig mange, sier Simen Velle.

Under kommunevalget skiftet titusener av unge menn side og stemte på Høyre og Frp, ifølge NRK. Velle har ikke gått på folkehøgskole selv, men har flere kompiser og venninner som har gjort det.

– De har både nytt og likt det, og kommet ut som mer oppegående og fullkomne mennesker, sier han.

Kan styrke demokratiet

Velle mener samfunnet er nødt til å sette alle gode krefter inn for å bevare demokratiet og ytringsfriheten.

– Samfunnet må ha en åpen debatt, der vi er nødt til å snakke dønn ærlig med hverandre, sier Velle.

Han er tydelig på at man ikke alltid trenger å være enige.

– Vi må se hverandre i øynene og snakke ordentlig til hverandre. Det er en viktig

forutsetning for et godt samfunn.

– **Kan folkehøgskolene bidra å styrke demokratiet?**

– På en måte ja, fordi folkehøgskolene bidrar til at folk blir en del av noe. Mangel på fellesskap er et stort problem i demokratiet vårt og det motvirker folkehøgskolene, sier han.

Velle peker på at det er mye fokus i media på de tingene som splitter samfunnet.

– Vi må jobbe mer med de tingene som forener oss.

Skummelt å være 19 år

– Etter videregående lofte jeg mamma å bli voksen. Derfor begynte jeg å jobbe med en gang, i tillegg har jeg hatt politikken ved siden av, sier Velle.

Han kaller folkehøgskolene en god bidragsyter til at mennesker finner sammen i fellesskap.

– Fellesskap er noe av det viktigste med et samfunn, og det tror jeg folkehøgskolene bidrar til.

Iløpet av de siste årene har det brutt ut krig i Ukraina, mat, bolig og strøm er blitt dyrere og verden har vært gjennom en koronapandemi.

– Jeg tror det er skummelt å være 19 år i dag. Jeg er ikke mer enn 22 år selv, og jeg merker jeg tviler på framtiden.

– **Hvorfor er det skummelt å være 19 år i dag?**

– Vår generasjon har vært et forsøksprosjekt på sosiale medier, som vi ennå ikke vet hva slags langtidsvirkningene av. Vi ser at flere land i verden blir udemokratiske

«Jeg er veldig for at folkehøgskolene skal eksistere, og at ideen og konseptet er godt. Likevel mener jeg de ikke bør finansieres av staten.»

– Simen Velle

«Fellesskap er noe av det viktigste med et samfunn, og det tror jeg folkehøgskolene bidrar til.»

– Simen Velle

og ufrie, i tillegg til å utvikle autoritære strømninger, også i Europa. Det er skummelt. Velle mener også at ytringsfriheten er under press.

– Vi har enormt mange utfordringer å løse. Han trekker likevel fram at verden har løst store utfordringer tidligere.

– Det er ikke bekmørkt, og det finnes lys i enden av tunellen. Vi må jobbe sammen, dyrke enigheten, samholdet og samfunnet – det er den eneste måten vi kan bevege oss framover på, sier Velle.

– Fornuftig

– **Har ditt syn på folkehøgskolene endret seg etter du startet med politikk?**

– Jeg er veldig for at folkehøgskolene skal eksistere, og at ideen og konseptet er godt. Likevel mener jeg de ikke bør finansieres av staten, sier Velle.

Folkehøgskolene får i dag årlig statsstøtte fra staten. Det er FrP imot. De mener heller ikke at utdanninger som statsvitenskap på Universitetet i Oslo (UiO) skal finansieres av staten.

– Jeg mener de utdanningene samfunnet har nytte av, skal staten betale for, og de utdanningene enkeltpersoner har nytte av, kan de betale for selv, sier Velle.

En undersøkelse fra Danmark viser at de som har gått på folkehøgskole har høyere studiegjennomføring enn andre.

– Det høres kjempefornuftig ut å gå på folkehøgskole, men jeg mener fortsatt ikke det er et statlig ansvar, sier han.

Anbefaler folkehøgskole

Velle anbefaler unge å starte på folkehøgskole.

– **Har du noen råd til unge som skal velge veien videre etter videregående?**

– Pust med magen og ta et år på folkehøgskole. Det synes jeg er fornuftig.

Velle mener det er ingen grunn til å starte

Simen Velle ser mye godt i folkehøgskolen som enkeltpersoner kan ha nytte av, men han ser ikke at staten har nytte av skoleslaget.

på studier med en gang etter videregående og fullføre på normert tid.

– Det er bare tull og tøys. Lev livet og ha det hyggelig. Man er bare noen og tjue år. Det er lov å ha det gøy, sier han.

– **Hvordan vil FrP bidra til å styrke folkehøgskolene?**

– Jeg mener folkehøgskolene på lik linje

med veldig mange andre ting i samfunnet, bør styre seg selv.

Velle mener den beste måten å holde folkehøgskolene relevant på er å la dem selv bestemme finansieringsløsning og innhold.

– Ta et år på folkehøgskole, det er kjempefornuftig, men jeg vil ikke at mine skattepenger skal finansiere det. •

Øyeblikk

Mange skoler har dyktige fotografer blant både elever og personale. Vi ønsker å vise noen av bildene fra ulike skoler. Her er noen blinkskudd fra **Haugetun folkehøyskole**.

Konspirasjon og mysterier:

- Fra morsomt valgfag til blodig alvor

Av Eivind Eikli Hiorth,
kulturviter og lærer på
Lundheim folkehøgskole

Da jeg begynte min karriere på Lundheim, hadde skolen et populært og morsomt valgfag som jeg var glad for å bli involvert i allerede det første året; Konspirasjon og mysterier. Fjorten år har gått. Faget finnes fortsatt, men nå er det ikke så morsomt lenger.

La meg først falle for en av lærerens evige fristelser, og bruke plass på en ørliten begrepsavklaring.

Konspirasjoner og konspirasjonsteorier. Jeg opplever nemlig ofte at begrepene «konspirasjon» og «konspirasjonsteori» brukes om hverandre som om de betyr omtrent det samme, noe de slett ikke gjør! (Jada, jeg er typen som har en morgensamling om grammatikk hvert år). Konspirasjon betyr rett og slett at noen (minst to!) går sammen for å planlegge og eventuelt gjennomføre det vi kan kalle «lyssky uhumskheter». Konspirasjoner forekommer selvsagt hver eneste dag. For eksempel når noen planlegger et bankran, eller bestiller svart arbeid til borettslaget, eller hvis en erfaren stortingspolitiker forklarer en ny kollega hvordan man kan få mest mulig ut av en fiktiv pendlerbolig, da konspirerer de.

Konspirasjonsteorier er ganske enkelt de teoriene vi lager oss hvis vi mistenker at en slik konspirasjon har skjedd. Begrepet forbindes likevel oftest med teorier av mer fargerik art, som gjerne omhandler de (presumptivt) store konspirasjonene i verden. Skjult makt, UFOer, CIA, drapet på J. F. Kennedy, Frimurerlosjen, og så videre. For 14 år siden var det stort sett slike ting vi snakket om i valgfagstimene. Vi lo av hvor letturt og paranoide de ekstreme konspirasjonsteoretikerne kunne være, samtidig var vi litt nysgjerrige på om de kunne lære oss noe.

The Bohemian Club. Alex Jones er et godt sted å begynne. En mann som for tretten år siden fremstod som en koko, men likevel relativt godslig konspirasjonsteoretiker. En fyr på høyresiden i USA som gransket republikanerne med et kritisk blikk. Hans youtubefilm «Dark secrets – Inside The Bohemian Grove», fra år 2000, kan i dag regnes som en slager innen feltet.

Filmen forsøker å bevise at George W. Bush og andre prominente amerikanere konspirerer livskiten ut av seg på sommerleir for eliten i The Bohemian Club, hvert eneste år. At slike lukkede arrangementer representerer en potensiell fare for demokratiet, er opplagt. Direktører og senatorer kan røyke sigar og avtale ting de slett ikke bør snakke om, mens pressen holdes på behagelig avstand. Når Jones sitt team lykkes med å infiltrere leiren med skjult kamera, pålagt skummel filmmusikk og overdrevent drama så det holder, fant jeg som lærer en spennende og underholdende innfallsvinkel til skjult makt.

At filmen også påstår at eliten antagelig bedriver menneskeofring(!) til den okkulte uleguden Molok, med «videobevis» og det hele, fikk i 2010 bare være. Vi lo råt av hele greia. «Haha, der tok Alex litt av gitt! Men, men, tilbake til denne skjulte makten da dere ... Har vi noen slike udemokratiske arenaer i Norge som dere kan tenke på ...?» Varsel-signalene var der. Men ærlig talt, tenkte jeg, folk er da ikke dumme nok til å tro på sånt!

«Hovedproblemet er at Trump bare er et symptom. Tro ikke at vi er forskånet i Norge.»

«Konspirasjoner forekommer selvsagt hver eneste dag.»

<< **Sandy Hook.** I desember 2012 ble 28 mennesker drept på barneskolen Sandy Hook i Connecticut. Tjue av dem barn i alderen seks til syv år. En tragedie så total at ord blir fattige. Men det syntes ikke Alex Jones, som gjennom sin kanal «InfoWars» i årene etter begynte å spy ut konspirasjonsteorier om at massakren var oppspinn. Han sa at barna som døde, ikke fantes. At videoopptakene viste skuespillere. At det hele var iscenesatt av eliten for å tyne nye våpenlover ned på den arme amerikanske befolkningen. Og løsningen? Stem på Donald Trump!

Hvor mye vi enn prøver går det neppe an å forestille seg ekstrabelastningen dette påførte de sonderknuste pårørende. I 2022 ble Jones dømt til å betale dem over en milliard dollar i erstatning, men vi vet jo også at Trumps presidentskap både kom og gikk innen den tid.

Trump og Q-anon. Vi må innom Trump vi også. Mannen som startet sin politiske karriere med påstander om at Barack Obama egentlig var født i Kenya, har siden den tid hatt en perlerække med konspirasjonsteorier i sitt kjølvann. De er ikke morsomme.

Fake news. Fake virus. Vaksineskepsis. «Mye bra folk» blant høyreekstremistene. Et «stjålet» presidentvalg ... Alle motstandere males som en del av en korrump og råtten elite. Og fansen sluker det. Ja, ikke bare dette, de godtar langt villere ting også. Alex Jones' gamle feberfantasier om menneskeofring gav drønnende gjenklang tjue år senere i form av skrullingene som stormet den amerikanske kongressen. Vi husker alle bildene av «Q-anon

sjamanen» Jacob Chansley. Chansley og andre tilhengere av Q-anon teorien mener altså fast og bestemt at den politiske eliten er en gjeng med gjennomkorrupte, satan-dyrkende pedofile som drikker barneblod! Hva i alle dager har skjedd med bare å være politisk uenig?

Norske miljøer. Hovedproblemet er at Trump bare er et symptom. Tro ikke at vi er forskånet i Norge. Det norske ekstremkonspirasjonsteorimiljøet finner sammen på nettsteder som *Nyhetspeilet.no* (som jeg sier til elevene, ta alt du leser der inne med en kilo havsalt!). Dette miljøets holdning til at covid var en løgn, førte til at en av leder-skikkelsene døde av viruset etter et låve-møte på Gran der de brøt smittevernsreglene for å snakke om «Virusløgnen». Ironien blir så bekmørk at man skulle tro Monty Python stod bak.

Miljøet havnet tilbake i 2010 i kritisk søkelys i en artikkel i Humanetisk Forbunds (HEF) magasin Humanist. Nettstedet svarte den gang med en real tirade (du finner den på nett) med tittelen «Satanismen i humanismen», der de forsøker å bevise at HEF er Det Ondes agenter på Guds grønne jord.

For all del, som en troende lærer ansatt på en kristen folkehøgskole hender det jo at jeg er uenig med HEF i både det ene og det andre. Men å påstå at de er onde mennesker trodde jeg falt fullstendig på egen urimelighet. Vi lo i sin tid mye av denne meningsutvekslingen i valgfagtimene mine, spesielt av HEFs fornøyelige og forbilledlige tilsvare. Men; med det vi vet i dag føyer anklagene seg inn i et altfor velkjent og nitrist mønster.

Ondskapen. Når meningsmotstanderne stemples som «ondskapen selv» blir fort de aksepterte virkemidler deretter. I Nyhetsspeilets artikler og kommentarfelt finner man både holocaustfornektelse og påstander om at jødene står bak alt galt i verden. Om ikke alarmklokkene kimer da, vet jeg ikke hva som skal til.

Konspirasjonsteoriene, et i utgangspunktet sunt samfunnsfenomen som handler om å stille spørsmål ved det etablerte, representerer i dag en livsfarlig trussel mot demokratiet. En viktig årsak er Internett. Før hadde hver bygd kanskje en tulling i baren eller bedehuset. Nå finner de hverandre online, deler ideer og når ut til flere. Tilliten til samfunnet, vitenskapen og til «eliten» (hvem de måtte være) brytes systematisk ned.

Dannelse og kritisk sans. I dag underviser jeg også om konspirasjonsteorier i fellesfagtimer på Lundheim. Og da mest som dannelsesfag. Vi ser fortsatt noen sprø sekvenser med «dokumentarfilm», javisst, men vi har et mer målrettet fokus på kritisk sans og kildekritikk. Hvordan gjenkjenne bullshit og hersketeknikker? Hva er logiske tankefeil? Hvordan kan KI og nett-troll lure oss? Elevene sier selv at dette trenger de mer av. Så la meg avslutte med et lite varsko, kall det gjerne et brøl til vekkelse.

Elevene våre, også de mest oppgående, føres daglig (eller i alle fall ukentlig) med påstander som er helt koko. Både på opplagt lugubre plattformer som 4chan, men også på allmenne underholdningskanaler som TikTok, Youtube og Instagram.

Jeg vet dette, for elevene forteller meg det. De viser gjerne en video som argumenterer for at jorden er flat på 18 sekunder, og vil høre hva jeg tenker. Takk og lov for at de spør! Og for at de gjør det med glis som sier «at det går an!».

«I dag underviser jeg også om konspirasjonsteorier i fellesfagtimer på Lundheim. Og da mest som dannelsesfag.»

En del mennesker tror at vaksiner inneholder mikrochips, som vil gjøre at myndighetene i stand til å overvåke oss.

Foto: Shutterstock

Involvering. Etter min mening er det vårt ansvar som folkehøgskolelærere å involvere oss i denne materien. Vi må gidde å forstå litt av det, ta det på alvor, og sortere rotet sammen med elevene våre.

Og hvis en elev er opptatt av noe rart, ikke le av det. Ta heller en kopp kaffe og lytt. •

Denne artikkelen har tidligere stått på trykk i bladet *Folkehøgskolen* 3/2023.

Kilder: <https://www.nyhetspeilet.no/2010/05/satanismen-i-humanismen/>

Kan eller bør kunstig intelligens bli en del av vår hverdag?

Tips til bruk av KI i folkehøgskolehverdagen

Første gang jeg hørte om kunstig intelligens (KI – eller AI på engelsk) tenkte jeg «å nei – dette trenger vi virkelig ikke». I dag bruker jeg KI hver dag i min jobb som økonomi- og administrasjonsleder.

Av Jon-Peter Asperud,
administrasjonsleder Oslofjord folkehøgskole

Det kan nevnes at jeg også var skeptisk da jeg måtte gi slipp på sjekkheftet til fordel for minibankkort som det het på den tiden (tidlig 80-tall).

Chatboot. Det er ingen tvil om at KI kommer til å påvirke alle, og kan allerede være et nyttig hjelpemiddel for alle oss som jobber

i folkehøgskolen. Mange har nok møtt på KI mange ganger allerede, for eksempel når man møter på en chatboot (denne teknologien er i stadig utvikling, og kan håndtere komplekse samtaler og oppgaver).

Elevene våre kommer til å leve hele sitt voksenalv omgitt av KI, og skolens oppgaver er å forberede elevene på dette. Utdanningsdirektoratet har sterkt fokus på hvordan denne teknologien endrer skolen, og har utarbeidet en del råd til oss som jobber i skoleverket. Disse finnes på udir.no – søk på «kunstig intelligens».

Tips. Jeg vil her i denne artikkelen begrense meg til å komme med en del tips om hvordan alle vi som jobber i folkehøgskolen kan bruke KI som et nyttig hjelpemiddel for å forenkle vår hverdag, samt bli bedre kjent med denne teknologien. Selv bruker jeg for det meste

Bard/Gemini og ChatGPT. Jo mer spesifikk man er i spørsmålsstillingen/oppgaven, jo bedre svar får man tilbake.

Lærere. Her er det uendelig med muligheter både når det gjelder innhold på de enkelte linjer og forberedelse til undervisning, og ikke minst ved utvikling av nye linjer. Jeg har selv benyttet KI ved linjeutvikling og fått svært gode forslag til målsetting, innhold og undervisningsmetoder samt oversikt over ressurser som kan bidra til linjene.

Ved utvikling av kortere kurs og valgfag er det mye tid å spare, og mange ideer å hente ved å bruke KI.

Ved vår skole er det lærere som aktivt benytter seg av KI ved instruksjon og opplæring, spesielt knyttet til bruk av maskiner og utstyr. KI kan raskt sette sammen en presentasjon/instruksjon for bruk av nesten hva som helst.

Linjereiser. Ved planlegging av linjereiser til nye destinasjoner – eller til steder man har vært tidligere – kan KI bidra med mange spennende forslag. Legg inn reisemål, formålet med turen, lengde på tur samt litt informasjon om deltagerne så vil KI fungere som ditt unike reisebyrå. Tilbake vil du få en spesifisert plan for reisen med dagsprogram, forslag til faglige aktiviteter, turistattraksjoner samt aktuelle restauranter i området.

Økonomi/regnskap. Alle skybaserte økonomisystemer har i dag en viss grad av automatisering av manuelle arbeidsoppgaver, og systemene lærer fort. Dette er trolig et av områdene som har vært mest ressursbesparende, og frigjør mye tid for regnskapsførere. En faktura som mottas via EHF kan bokføres og legges til betaling helt automatisk med kun litt attestering underveis. Oppgaver som for eksempel manuell avstemming av bank er historie for lengst.

Dette frigjør mye tid til andre mer strategiske oppgaver som økonomiske analyser og innsikt.

Kjøkkenet. Det er mange utfordringer for kjøkkenlederne når de skal planlegge menyer. Elevene har ulike allergier og intoleranser, og enkelte er vegetarianere, veganere eller pescetarianere. Videre må kjøkkenlederne i sin planlegging ta hensyn til at maten er næringsrik og velsmakende – innenfor de budsjetter de har.

I løpet av sekunder kan man generere ukel eller månedsmenyer, med alternativer for de med allergier/intoleranser samt vegetarianere, og få oppgitt hvilke vitaminer og mineraler som inngår i menyene. I neste steg kan man be om oppskrifter, samt lage innkjøpslister for det antall porsjoner som skal serveres.

Kjøkkenet får kanskje av og til spørsmål om menyer til temakvelder. Det kan være alt fra «Spansk aften» til «Caribbean theme». KI løser dette elegant, med forslag til menyer med oppskrifter.

Renhold. Ved hjelp av KI er det mulig å lage en detaljert renholdsplan for alle områder på skolen. Planen kan inneholde intervaller for rengjøring, samt en detaljert beskrivelse av arbeidet, samt foreslåtte rengjøringsmidler. Det kan også hentes

ut beskrivelser/fremgangsmåter for å fjerne alle mulige flekker på alle slags overflater.

Drift/vaktmester. Dette er vel trolig de mest allsidige stillingene på folkehøgskolene, og det er mye de må kunne noe om. Her finnes det mange KI-drevne systemer for overvåkning, styring, feildeteksjon og ressursplanlegging. Dette er ofte relativt kostbare systemer – men som over tid vil frigjøre mye tid.

Utover dette er KI en viktig kilde til instruksjoner og bruksanvisninger/fremgangsmåter for det meste. Alt fra vedlikeholds intervaller, fremgangsmåter, tips og råd for alt arbeid ute og inne.

Internatleder. Her overlater jeg til Bard/Gemini å besvare dette, som et eksempel på bruk av KI:

Jeg stilte følgende spørsmål: *Hvordan kan en internatleder på en folkehøgskole bruke kunstig intelligens (KI) uten å investere i kostbare systemer?*

Og her er svaret:

Kunstig intelligens (KI) kan være et nyttig verktøy for internatledere på folkehøgskoler, men det er forståelig at man ikke ønsker å investere i kostbare systemer. Heldigvis finnes det flere alternativer for å bruke KI på en rimelig eller til og med gratis måte. •

Gratis verktøy og tjenester:

Google Forms: Bruk Google Forms til å lage skjemaer for elevundersøkelser, innsamling av informasjon om allergier, romtildeling og mer. Google Forms kan analysere dataene og gi deg innsikt i elevenes behov.

Microsoft Power Automate: Automatiser repetitive oppgaver som å sende ut e-postmeldinger, oppdatere lister og organisere data. Power Automate har en gratis plan med begrensede funksjoner.

Chatbots: Bruk chatbots til å besvare vanlige spørsmål fra elever, for eksempel om besøkstider, husordensregler eller kleskode. Flere gratis chatbot-plattformer er tilgjengelige, for eksempel Chatfuel og ManyChat.

Bruk av KI-funksjoner i eksisterende verktøy:

Microsoft Excel: Excel har innebygde KI-funksjoner som kan brukes til å analysere data, for eksempel forutsi fravær, identifisere mønstre i elevatferd og lage prognoser for matbestilling.

Google Workspace: Google Workspace tilbyr flere KI-drevne funksjoner, for eksempel smarte forslag i Gmail, automatisk oversettelse av tekster i Docs og intelligent kategorisering av filer i Drive.

Samarbeid med elever og lokalsamfunnet:

- Engasjer elevene i KI-prosjekter: La elevene utforske hvordan KI kan brukes til å løse utfordringer på internatet, for eksempel å optimalisere energibruk eller forbedre kommunikasjonen med elever og foresatte.

- Samarbeid med lokale bedrifter og organisasjoner: Kanskje det finnes lokale aktører som tilbyr KI-tjenester til en rabattert pris for ideelle organisasjoner, eller som er interessert i et samarbeidsprosjekt med folkehøgskolen.
- Husk at det viktigste er å velge KI-verktøy som er relevante for dine behov og som du har kompetanse til å bruke. Start med små prosjekter og vær tålmodig med å lære deg nye ferdigheter.

Her er noen tips for å komme i gang:

- Definer dine behov: Hvilke oppgaver ønsker du å automatisere eller forbedre med KI?
- Gjør research: Finn ut hvilke gratis eller rimelige KI-verktøy som er tilgjengelige.
- Start med små prosjekter: Ikke prøv å gjøre for mye på en gang.
- Lær deg nye ferdigheter: Det finnes mange gratis onlinekurs og ressurser om KI.
- Evaluer resultatene: Vurder om KI-verktøyene gir deg den effekten du ønsker.

Hva gjør vi med talentene når alle er talenter?

Hans Petter Nygård-Hansen er nok ikke et navn som er på de fleste folkehøgskole-menneskers lepper. Men han bør (kanskje) være det.

Av Geir Ertzgaard

Nygård-Hansen er en interessant fyr som kommuniserer engasjerende og troverdig gjennom egen blogg og sin kanal på YouTube. Der begynte han først med å skrive og snakke om teknologi og utvikling, men i det siste har han utvidet repertoaret sitt, og grensene for hva han kan skrive troverdig om, er i ferd med å viskes ut.

Troverdig. Han skriver like troverdig om avlogging, natur og skole som om Google, Apple og kunstig intelligens – han har sterke og vel-dokumenterte meninger om det meste. Spennende, inspirerende og fryktelig irriterende.

Hvorfor skal han mene så sterkt om noe han i utgangspunktet ikke har forutsetninger å mene så mye om? Svaret er ganske enkelt. Den teknologiske utviklingen, som griper inn i det aller meste som vi mennesker rører ved. I tillegg til at han er entusiastisk av natur.

Kunstig kunst. I bloggen sin kommer han med en tankevekkende påstand: «Kunstig

kunst er også kunst.» Kunstig intelligens utfordrer definisjonen av kunst og kreativitet, og Hans Petter appellerer til åpenhet og nysgjerrighet. Spørsmålet hans er: «*Må kunst ha sjel for å være kunst?*» At han stiller spørsmålet er ikke så rart, men når han illustrerer artikkelen med det som for meg ser ut som et kunstverk av høy kvalitet, blir saken litt annerledes. Kunstverket er laget med et KI-verktøy.

Han beskriver bildet slik: «*Kunstverket er laget ved hjelp av «Midjourney» og med følgende tekst-instruks: A father is crying, holding his dead infant son. The picture is painted in the style of renaissance and barock, and classic realism, inspired by Odd Nerdrum.*» Skal jeg si «fy» til dette? Ikke så sikker. Les artikkelen hans og gjør deg opp en mening selv.

Nygård-Hansen beskriver i en annen artikkel de verktøyene «som har transformert arbeidet» sitt. Her nevner han en rekke apper, nettsider og løsninger som har bidratt til å øke kvaliteten og – merk dere; produktiviteten i arbeidet.

Demokratisering av kunst. Hva har dette med folkehøgskole å gjøre? Hans Petter får meg til å lure: Hva skal vi med kunstneren når vi alle sammen på enkelt vis kan fremdrive produksjoner som gjør vanlige folk som meg ute av stand til å se forskjellen på dette og et ekte verk av for eksempel Odd Nerdrum? Kunstig intelligens, slik Nygård-Hansen beskriver bruken av den, er helt klart en demokratisering av kunsten – den blir tilgjengelig for alle, og hvem som helst av oss kan når som helst produsere ting som det tidligere krevde innsats, tid og ikke minst en stor dose talent for å skape? Men jeg skulle gjerne visst hva min venn, kunstmaleren Stian Bringsværd Olsen, som har brukt år av sitt liv til å utvikle sitt talent, øye og en stø hånd til å lære seg å skape oljemalerier

på høyt nivå, tenker om det som Nygård-Hansen skaper på fem minutter?

Alle kan. Hva er et talent når alle kan være talenter? Hva skal vi med eksperter når alle er eksperter? Når alle er eksperter, hvem skal vi lytte til?

Jeg setter stor pris på mulighetene som oppstår i denne nye verden. Jeg liker Hans Petter Nygård-Hansen sin entusiasme og kunnskap, samt de portene han åpner for meg til nye muligheter. Hvis demokrati skal tolkes slik at «alle kan», så åpner KI opp for at alle kan gjøre alt. Men hvor blir det av talentet i dette? Hvor blir det av spesialisten? Den enkeltes unike plass? Hvor blir det av fordypningen i dette virvaret av muligheter? Hvor blir kjernen av?

Folkehøgskole. Disse spørsmålene er kjempestore, og de har enorm betydning for folkehøgskolen og for hvordan vi skal møte våre ungdommer med denne virkeligheten som bakteppe? Skal vi være alternative og søke det spesielle, det analoge, det unike? Skal vi være med og bidra til at unge mennesker skal kunne favne om «alle muligheters rom»? Hva vil «læring» innebære? I dag ser vi en angst i det offentlige rom for nedadgående tendenser i for eksempel leseferdighet. Den nye virkeligheten innebærer, slik den har gjort i mange år, en annen måte å lære på. Skal vi lære vekk ting som ikke lenger er nødvendig, fordi kunnskap er annerledes, og heller fokusere på å gi ungdom tilgang til «alt»?

Langsomhet. I sin bok *Syv meninger med livet* beskriver sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen «langsomheten» som en av de tingene som *gir livet mening*. Vi skal ta til oss det nye, men vi må også gi oss tid, og tid

«Skal vi lære vekk ting som ikke lenger er nødvendig, fordi kunnskap er annerledes, og heller fokusere på å gi ungdom tilgang til «alt»?»

Dette kunstverket er laget med et KI-verktøy. Bestillingen var et Odd Nerdrum-inspirert bilde.

«Men tid er en forutsetning for noe som vi i folkehøgskolen har et spesielt ansvar for: Dialog, læring over tid, refleksjon og motstand.»

er noe teknologiens hurtighet ikke gir oss så mye av. Men tid er en forutsetning for noe som vi i folkehøgskolen har et spesielt ansvar for: Dialog, læring over tid, refleksjon og motstand. Uansett hvordan vi svarer på teknologiens utfordring, så er vi forpliktet på dialogisk dannelse.

Syns du dette er en spennende debatt? Da ses vi på årsmøtet til NKF på Trondheimsfjord, der dette skal drøftes. Samtidig anbefaler jeg sterkt at du følger med på Hans Petter Nygård-Hansen sine skrivelser, selv om han uttaler seg irriterende relevant og selvsikker av og til – om det meste. •

Hans Petter Nygård-Hansen

er kommunikasjonsrådgiver, innholdsskaper, programleder, debattleder, foredragsholder, konferansier og gründer av kommunikasjonsbyrået KommFrem.

Nettsted: <https://hanspetter.info>

Sofasamtale om ungdom – Det er håp i tunnelen

Av Marie Wiland

Distriktsmøtet tredje påskedag på Stavern folkehøyskole satte Generasjon Z på dagsorden med en sofasamtale med universitetslektor Elisabeth Gulløy fra Fakultetet for helse- og sosialvitenskap ved USN Porsgrunn. Sofasamtalen ble ledet av Ruth Silje Boklund fra Stavern. I tillegg til Gulløy var Tom Arne Møllerbråten fra Sagavoll og Stian Håseth fra Grenland med. Gulløy tok utgangspunkt i Ungdataundersøkelsene som har foregått årlig siden 2010. Det er de flinkeste forskerne på feltet som bidrar i disse undersøkelsene. Hun holdt også fram boken *Ungdommen* fra 2021 en som en viktig kilde.

Stemmer det at ungdom i dag har flere psykiske lidelser enn ungdom tidligere?

– Ungdom rapporterer at de sliter mer, men vi ser samtidig at selvmordstallene ikke går opp, svarer Gullaug. Hva kan årsakene være?

Fra rundt 2000 bikker skolen over i større fokus på prestasjon og tester enn tidligere. Ideen om utdanning blir en kulturell greie. Alle må være forberedt på videre utdanning gjennom hele livet. I tillegg kommer smart-

telefon og skjermbruk inn fra 2010. Gullaug kaller generasjonen «Den hjemmekjære generasjonen».

– Konsekvensene av hva man driver med på ungdomsrommet, er ulike ut fra hva innholdet i skjermbruken er. Å spille eller søke kunnskap er veldig annerledes enn et stort behov for å være på sosiale medier. Det er en etablert sammenhengen mellom jag etter likes og det å ha det vanskelig på andre måter.

– Det er riktig at jenter lider mer enn gutta fordi sosiale medier er en større greie for jentene, men det er en myte at det er «flinke jenter» som har det verst. Det er de med lavere sosioøkonomisk bakgrunn som sliter mest. Det er også psykologiske forklaringer til at jenter lider mer enn gutter ut fra at de er tidligere mer modne og mer sensitive enn gutta.

Gullaug minner om at det er 20 prosent som rapporterer om utfordringer knyttet til psykisk helse, mens 80 prosent melder at de har det fint. De fleste ungdommene har det bra.

– Dersom de er ensomme, forsterker sosiale medier denne ensomhetsfølelsen.

Om de stort sett har det bra, er sosiale medier en god ting.

Hvilken rolle spiller foreldrekultur i dag?

– Det er en ny foreldrekultur. Familielivet har blitt demokratisert. Det er en annen relasjonell kontakt mellom foreldre og barn. Foreldre snakker mer med ungene om livsvalg. Dette medvirker til å underbygge den individualiseringen vi ser generelt i samfunnet hvor ungdommene kjenner på muligheten og ansvaret for å skape sin egen vei.

Skolene er viktige for ungdommers psykiske helse. Skoler som legger mye vekt på fellesskap i undervisningen, har mer fornøyde elever, sier Gullaug. Disse elevene får det bedre til. Ensomhet handler ofte om manglende skoletilknytning. Jokeren ligger i fellesskapsopplevelser. Det demper kjøret mot alt du skal fikse ALENE.

Tom Arne tok opp erfaring fra undervisning hvor mange elever nå uttrykker en frykt for framtiden. De er mest bekymret for egen framtid, om de får jobb, familie. Aldri har så mange gitt uttrykk for dette i mine timer, sier han.

Gullaug svarte at de ikke har tall fra Ungdata på dette, men at det også er et inntrykk hun har fått – at det er en fryktkultur. Det kan ta mye lengre tid å bli voksen i dag. Det å få en fast jobb og ha inntekt nok til å etablere seg er blitt en utfordring globalt sett.

– Det er grunn til å se mørkt på det. Men det er fellesskap og engasjement som er noe av svaret. Det er masse håp i tunnelen.

– Den nye familieformen er en positiv utvikling. Også er det positivt at utdanning og det å kunne ta valg uavhengig av bakgrunn, er mulig for langt flere. Mange kunne ikke det for ikke så veldig mange år siden, sier Gullaug. •

Tom Arne, Stian, Elisabeth og Ruth Silje i samtale.
Foto: Lars Helge Overvoll

God inngang til viktige samtaler

De store spørsmålene
Dagsaktuelle diskusjoner
om klassiske eksistensielle
problemstillinger

Atle Ottesen Søvik
Fagbokforlaget, 2023

Anmeldt av Tom Arne Møllerbråten

Lboken *De store spørsmålene* gir MF-professor Atle Ottesen Søvik en innføring i de fire store temaene i filosofihistorien: metafysikk (læren om hva som finnes), antropologi (læren om mennesket), epistemologi (læren om hva vi kan vite) og etikk (læren om hva vi bør gjøre). Og han gjør det på en slik måte at jeg vil anbefale denne for lærere kristendom, filosofi og etikk på våre folkehøgskoler. Boken er på under 200 sider og bør være overkommelig for de fleste.

Er det ett sted vi har tid og rom til å ta de dype samtaler, så er det i folkehøgskolen. Nå er det selvfølgelig ikke slik at alle ansatte og elever elsker å filosofere over livets store spørsmål, men jeg tror overraskende mange vil være med på det når forholdene ligger til rette for det. Husk kaffe!

Er det noen av de som begynner på en kristen (eller frilynt for den del) folkehøgskole, som av og til eller ofte lurer på om Gud eksisterer? Vi vet at svaret er ja. Hvem kan de stille dette spørsmålet til, og når? Noen kan hende tenke dette er et så personlig spørsmål at det egner seg best på tomannshånd. Ja, det er personlig hva du tror, men det er også et av de store filosofiske spørsmålene. Så la oss invitere dem inn i en filosofisk samtale der vi undersøker hva vi mener med Gud og hva som taler for og mot Guds eksistens.

De store spørsmålene gir en fin oversikt og drøfting av debatten som foregår mellom fagfolk på feltet. Og vil du gå dypere inn i denne materien, anbefaler jeg *Eksisterer Gud?* som Ottesen Søvik skrev sammen med Bjørn Are Davidsen i 2013.

Det mangler ikke på interessante temaer i denne boken. Under Metafysikk-delen drøftes om det finnes noe ikke-fysisk, som for eksempel overnaturlige vesener, sjelen og tid og rom. Under Antropologi-delen drøftes bevissthet og det ikke helt uvesentlige spørsmålet om vi har fri vilje. Tenk om vi egentlig ikke er frie i det hele tatt, at alt er bestemt av noe som ligger utenfor oss selv? Det vil garantert føre til spennende refleksjoner å

ta elevene med inn i de ulike drøftingene her.

La meg komme med en innrømmelse: Det er ikke alltid lett å følge med i svingene når Ottesen Søvik skriver, for her brukes av og til relativt få ord på kompliserte teorier. Noen ganger gjennom boken hadde jeg ønsket mer om de ulike posisjonene, flere eksempler, men da hadde det selvfølgelig blitt en tykkere bok. Det er et valg. Uansett anbefaler Ottesen Søvik faglitteratur som dekker ulike posisjoner, så det er absolutt muligheter for å gå dypere hvis man ønsker det.

I delen som omhandler Epistemologi, stilles det sentrale spørsmålet om vi i det hele tatt kan ha sikker viten om noe. Vi kan egentlig tvile på alt, ikke sant? Det er jo nettopp det som underbygger mange konspirasjonsteorier og falske nyheter. I dette kapitlet velger forfatteren å ikke presentere argumentene mot at vi kan ha sikker viten, men holder seg til å begrunne at vi langt på vei kan stole på viten:

«I dette kapitlet handlet det om sannhet i en tid hvor sannhet er under press, og hvor mange lar seg lure av konspirasjonsteorier og falske nyheter til å gjøre veldig dårlige valg og sette demokratier i fare. Derfor syntes jeg det var etiske grunner til å utstyre leseren med gode argumenter i møte med overdreven skepsis til kunnskap vi trenger at det er enighet om, for å ha velfungerende demokratier i en tid hvor slik kunnskap er under press.»

Jeg har også lyst til å nevne kapitlet om kunstig intelligens. Er maskinene er trussel for oss mennesker? Kan de oppnå bevissthet? Kan de bli enda bedre enn oss på en måte som truer menneskeverdet? Atle Ottesen Søvik kan dette området godt og gir oss oversikt over viktige problemstillinger som for mange av oss er både skremmende og fascinerende.

I siste del stilles spørsmålene «Har etiske normer sannhetsverdi?» og «Hvordan bør staten fordele goder og byrder?». Viktig stoff.

Jeg mener denne boken gir et godt utgangspunkt for samtaler som hører hjemme i folkehøgskolen. •

Manus til morgensamling

Gjenkjennelsens mysterium

I hvert nummer av *steg* vil en skole presentere en morgensamling. I dette nummer er det Rødde folkehøgskole og inspektør **Synnøve Sandnes Tjora** som har gitt oss sitt manus.

«**G**jenkjennelsens mysterium! Det er gjenkjennelsens mysterium, venner!» Folkehøgskulerektoren min nærast ropte det ut der ved pianoet. Det høyrdest så flott ut. Vi var ferdige med å synge den songen vi ofte hadde sunge, eg la ned «Songbok for ungdom» og forstod ikkje heilt kva han meinte. Men rektor Harald Myklebust fortalde så entusiastisk og levande om dette mysteriet at eg tenkte at dette skal eg hugse. Eg vil også forstå kva som er så fint med å gjere noko mange gonger.

Ein song

«Fager kveldssol smiler», «Når trollmor har lagt sine elleve små troll», «Gledens Herre, vær vår gjest, «Har du fyr», «En stjerne skinner i natt» ... Songar vi har høyrte før – voggelåtar, russelåtar, sommarhitlar – kan treffe noko i minna våre og ta oss tilbake til då vi brukte å synge den. «Ja, vi elsker» er gnagsår på tåa, skarp vårvind, plasttrompetar og forventning om is – «Velsignelsen» luktar stearinlys, kaffe og tung luft ein sein kveld på folkehøgskulen. Gjenkjennelsens mysterium, venner. Har du opplevd det?

Ein stad

Har du ein stad du har reist tilbake til der

du har tenkt: «Her kjenner eg meg att, her er eg litt heime?» Når du har hatt gode opplevingar ein stad, er det godt å vere der igjen. Snart blir du invitert på forårstreff og elevstemne og oppdagar kanskje gjenkjennelsens mysterium? Det at du på Rødde opplevde noko godt som har fått prege deg og livet ditt etterpå – i korleis du tenkjer, stiller spørsmål og møter andre. Når du kjem att, blir du ikkje berre minna på korleis folkehøgskuleåret ditt var, men ser deg sjølv betre – kven var du då, kven er du no, kva har skjedd sidan då?

Eit menneske

«Då vi gifta oss, sa du at du elska meg. Kvifor seier du det ikkje lenger?» «Eg skal seie frådersom det endrar seg» ... Vi treng å høyre det viktige om igjen. Fortel folk om og om igjen at du er glad i dei. At dei er viktige for deg. Noko du har høyrte éin gong, er vanskelegere å stole på enn om du får høyre det fleire gonger. Du blir liksom meir og meir sikker på at dette gjeld deg. Du blir minna om at vennen enno er der for deg og at han framleis bryr seg om deg. Det er verkeleg dette vennen min tenkjer om meg. Vi ser kvarandre og kjenner oss att i kvarandre. Det er gjenkjennelsens mysterium.

Foto: Shutterstock

Eit bibelvers

Eit bibelvers høyrer med i ei morgensamling – og eg tenkte; er det eit bibelvers eg kan som har noko av dette gjenkjennelsens mysterium i seg? Det første eg kom på, var eit bibelvers eg kan utanat. Det forflyttar meg raskt tilbake til min første barneleir etter at eg hadde fått min eigen bibel. Raudt skinn med glidelås og navnet mitt i gull på framsida. Eg sat klar på bibeltimen med raud penn og eit kort med bilde av Jesus som den gode gjeter på som

linjal og var spent på kva som skulle bli det første bibelverset eg kom til å streke under i bibelen min. Vi skulle slå opp Joh 1,12, så då streka eg under det. Leiaren sa det var eit viktig vers vi burde lære utenat. Og det gjorde eg: «Men alle som tok imot han, dei gav han rett til å bli Guds born, dei som trur på namnet hans.» (Joh 1,12)

Når eg høyrer det bibelverset, er eg plutselig i den kalde kjellaren på barneleir igjen. Men med meg har eg også mange

år der eg har blitt kjent med mange nye songar, stader, menneske og bibelord. Mykje har skjedd i livet mitt etterpå. Og eg tenkjer: Hm. Er det verkeleg så enkelt som det bibelverset seier? Og konkluderer; ja. Dette lærte eg då. Det har ikkje forandra seg. Det er godt å komme tilbake til. Ta imot, seie ja, eg trur, så er eg Guds barn. Har Gud til far. Det vil eg.

Legg merke til og gled dykk over gjenkjennelsens mysterium, venner! •

Om å få lære

Når lærte du sist noe nytt? Og har du klappet deg selv på skulderen fordi du gjennom jobben gir andre nydelig ny

«Når lærte du sist noe nytt?» Et unødvendig spørsmål til barn og ungdom som stadig lærer noe nytt på skolen. Men hva med deg som er voksen? Har du et svar klar? Eller har du blikket først og fremst festet på en etterlengtet ferie nå, så du vurderer å bla om til neste side? La oss stoppe opp et øyeblikk sammen først. Seriøst, når lærte du sist noe nytt?

Jeg tenker ikke på nettartikkelen du skumma i går der du oppdaga noe du ikke helt visste at du var interessert i når det gjelder gjødsling av hageplanter/samlivsutfordringer/robotstøvsugere/reality deltagere (stryk det som ikke passer eller fyll inn det som faktisk passer).

Jeg tenker ikke på den litt fine samtalen du hadde på jentetur/fisketur/bytur/gåtur (stryk det som ikke passer, finn det som passer deg) heller. Selv om du faktisk oppdaga noen nye sannheter om deg selv/relasjonene dine/verden/fiskeutstyr/livet.

Det jeg lurte på er når satte du deg sist ned og lærte noe nytt? Et språk? En lærebok i noe faglig relevant for deg? Faglig påfyll eller selvutvikling som strakte seg over flere bøker?

Gleden. Grunnen til at jeg spør, er at jeg har gjenoppdaget gleden ved å lære. Ja, jeg har lært ditt og datt på kurs og i møte med kollegaer, jeg har mye praktisk erfaring som kan betegnes som kunnskap. Men det å ta studiepoeng i et fag, ja, det er en stund siden sist.

Jeg hadde vegret meg for oppstarten fordi (fyll ut dine egne unnskyldninger om du vil det); jeg hadde ikke tid, jeg hadde ikke ork, jeg hadde så mye annet som måtte gjøres først.

Så med studier ved siden av jobb, ble leseoppstarten stadig utsatt helt til jeg så kalenderen i hvitøyet og satte i gang med pensum og kildelister og arbeidskrav.

Og forbauset fant jeg ut at jeg ble sittende

å lese videre i lunsjen, at jeg ikke vegret meg for å fortsette letingen etter gode poenger i pensum om kvelden.

Jeg gikk ikke lei av lange faglige setninger som jeg trodde ville være gørrkjedelig å ta seg gjennom. Nei, gleden møtte meg helt uventa mellom pensumsidene, den gode gleden ved å lære.

Remindere. Og hvis det er med deg som det var med meg, at det er litte grann lenge siden du også satt på en skolebenk, her er noen remindere på hva som er glededyt med egen læring:

Det å få utvidet tankene sine, få struktet litt på livsforståelsen, få lagt til noen nye fakta, få trent den analytiske muskelen, få støvet av studieteknikker, få utforsket hukkommelsens halvmørke hulekamre og oppdaga at du kan mer enn du husket.

Og om du har mer enn nok med jobben og tygger litt på om du egentlig har bidratt med noe nå på tampen av folkehøgskolesemesteret, så, ja, det har du.

Lys og salt? Da jeg jobbet som folkehøgskolelærer, var det noen ganger ganske så vanskelig å se om det jeg hadde jobbet med gjennom året, hadde gjort noen forskjell. Hadde elevene mine funnet noe mer ut av livet?

Var livsstilsendringen de hadde startet på, bare et blaff eller noe som kom til å forbli?

De viktige enkeltsamtalene, var de lys og salt lenger enn semestrene?

Ja, det tror jeg.

Men min egen læringsglede nå minner meg også på at elevene som slutter hver vår har fått påfyll på faktisk kunnskap.

De er litt mer rutta på klatreruter, de kan litt mer om fortellergrep i skjønnlitterære fortellinger eller kameraføring eller hva det er nå de har hatt som faglig fokus dette året.

Endelig ferie. Kanskje er det din tur til å søke påfyll på kunnskapstanken til høsten gjennom å lære noe nytt? Eller kanskje du kjenner du er ganske utmatta nå når elevene drar. Kanskje du lenge har festa blikket på den lange sommeren som er det du trenger for å komme på sporet av gleden ved å undervise eller gleden ved jobben igjen. Men før du blar om til neste side; så klapp deg selv på skulderen.

Du har bidratt til å gi mange elever viktig, ny kunnskap i gave i år også. •

«Nei, gleden møtte meg helt uventa mellom pensumsidene, den gode gleden ved å lære.»

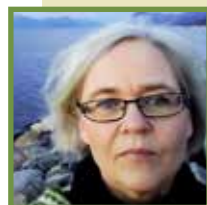

Foto: Shutterstock

Der er ingenting i verden så stille som sne

Cancelling og ghosting er effektivt. Stille og vondt. Generasjon «Snøfnugg» bruker det som virkemidler når de føler at de må. Men kan de slippe?

Av Anne Gjerding,
internatleder på Molde folkehøgskole

Beskrivelsen av generasjon Z er så gjenkjennelig når de beskrives som lettkrenkede, overfølsomme og woke. De er vokst opp med stor medbestemmelse i familiedemokratiet og de er opptatt av å kvalifisere seg til det de vet blir hard konkurranse på både arbeids- og kjønnsmarkedet. Noen påstår til og med at de har et oppblåst selvbilde.

De har vært overeksponert for markedsføringsstrategier og er blitt veldig skeptiske, men de kan bli «influenced» og er opptatt av kvalitet og verdier.

De har vært overeksponert for markedsføringsstrategier og er blitt veldig skeptiske, men de kan bli «influenced» og er opptatt av kvalitet og verdier.

De har vært overeksponert for markedsføringsstrategier og er blitt veldig skeptiske, men de kan bli «influenced» og er opptatt av kvalitet og verdier.

Tilbakemeldinger. Å vite alt dette om Gen Z hjelper oss ikke veldig mye i skolehverdagen. Men når vi kommer til hva som motiverer dem, er det mer å hente.

Jeg er helt enig i beskrivelsene jeg finner av en generasjon som vil motiveres på en annen måte enn tidligere kull. De krever å bli forstått som mennesker. Det er selvfølgelig krevende å gi individuelle og tydelige tilbakemeldinger på detaljnivå, men det er fantastisk at de etterspør og tåler det bedre enn de eldre.

I det motet ligger et kjempepotensial for å bli et realistisk, voksent menneske, ikke et snøfnugg som velger stille, skuffet tilbaketreking.

Normvurdering. Jeg har testet det litt den siste måneden. Vi har nettopp gjort unna en normvurdering på lederlinja. De gikk til oppgaven med det største alvor og positiv spenning.

Alle vil de jo gjerne være et forbilde for andre. Ikke minst fordi de er blitt «influenced» i nesten hele sitt liv. Det virker overkommelig å bli influensert, gi litt gode tips, se bra ut, være morsom og sønn. Å bli et forbilde kan også virke helt overkommelig når en er plukket ut blant mange søkere til lederteamet og selvtiliten har fått en boost.

Rammer og normer er kjent. Skriftliggjort og formidlet fra start. Men nå skulle lederlevnene få noe helt annet enn generell og felles ros og ris. Da måtte norm brytes ned til praksis. Blikket måtte skjerpes og ærligheten settes på prøve. Nå skulle de få tilbakemelding på helt konkret nivå. «Hva er det som gjør deg til et ekte forbilde?»

Vi valgte å la alle 14 lederlinjeelever vurdere hverandres praksis ut fra spørsmål jeg

hadde satt opp. Alle svarte skriftlig. De to pedagogene på lederlinja (inspektør og jeg) summerte vurderingene og gav tilbakemelding i en times refleksjonssamtale med hver enkelt, og lot det være anonymt hvem som hadde skrevet hva.

Modige 20-åringer. Personalet kan tenke at dette er hardt, og spørre om *vi* ville tålt en slik normvurdering. Hva ville skjedd hvis kollegaene mine skulle svare på hvordan jeg bidrar til å stanse baksnakking, hvor aktiv jeg er i planlegging, hvordan jeg backer den som må sette grenser, om jeg låner uten å gi tilbake, om jeg følger de felles reglene og om jeg gidder å gjøre de kjedeligste arbeidsoppgavene?

20-åringene er modigere. De *vil* gjerne at andre legger merke til det de får til. De startet refleksjonssamtalene med å si at det var skummelt å *gi* tilbakemelding, men det føltes rettferdig og det var godt å få lov til å si det. Anonymiseringen gjorde det tryggere enn å ta det i åpen sirkel.

De sa at det var spennende å *få* tilbakemelding, at scoren gav mening og at det gav dem noe overkommelig og konkret å jobbe med.

Konkret og praktisk. Jeg er imponert over hvor konstruktivt og balansert det ble. De var veldig gode til å vise med eksempler hvor de andre var under, på eller over en konkret praktisk norm.

«Hun backer meg med blikket, men jeg

«Nå skulle de få tilbakemelding på helt konkret nivå. «Hva er det som gjør deg til et ekte forbilde?»»

«Det er selvfølgelig krevende å gi individuelle og tydelige tilbakemeldinger på detaljnivå, men det er fantastisk at de etterspør og tåler det bedre enn de eldre.»
Illustrasjon: Mina Møllerbråten

skulle ønske at hun sa noe høyt, når jeg må stanse elever som kaster mat i matsalen.» «Hun backer meg alltid tydelig når jeg sier fra til elevene, også selv om hun ikke er enig.» «Hun soner ut og er ofte på mobilen når vi har møter.» «Hun slurver med fellesvasken.» «Hun er flink til å stole på andre når hun har delegert et ansvar.» «Hun tar ofte de usynlige og kjedelige jobbene sjøl.» «Hun forteller hemmeligheter til elevene.» «Hun bør si fra direkte, ikke bare sende melding.» «Hun viser mer og mer ansvar og tar opp viktige ting.» Og så videre!

På metanivå bruker vi store ord for dannelesmålene våre. Ansvar, respekt, kommunikasjon og samarbeid. For elevene må det kokes ned til valg og praksis.

Ikke militære forhold. Det kan gi en viktig innsikt å innse at vi ikke er *generelt* på eller

«20-åringene er modigere. De vil gjerne at andre legger merke til det de får til.»

under norm. Vi snakker ikke om noe så enkelt som «militære forhold». Vi kan være over norm på noen områder og under på andre.

De fjorten 20-åringene mine har fått noen svar på hvordan de er et forbilde i praksis. De personlige styrkene og gode valgene er lagt merke til og blitt formidlet. De har også fått svar på hva som forventes og hva de konkret kan gjøre bedre, for sin egen og andres skyld. For eksempel ikke en vag: «Du bør være aktiv på møter», men: «Legg bort mobilen og si det høyt når du er enig eller uenig!»

Trene dem. Jeg vet ikke om arbeidslivet vil være i stand til å møte Gen Z på behovet for

denne typen motivering. Jeg vet selvfølgelig heller ikke om tendensen til å slutte, ghoste eller kansellere når noe er tungt, urettferdig eller feil kommer til å følge dem som generasjon. De er fortsatt en ung generasjon med unge responsalternativer.

«Intet i verden er så stille som sne». Jeg tror vel at ingenting kan sammenlignes med stillheten når man er kansellert. Kommunikasjonen er brutt, ingen hører deg. Tenk at vi kan trene dem til å stå i samhandlinga og diskusjonen, gi dem erfaring med at vi kommer lenger med konstruktive tilbakemeldinger i små porsjoner enn med å kaste ut de som sårer, provoserer eller krenker oss. Ekte inspirasjon. •

Foto: Shutterstock

Does size matter?

Av Jostein Tvedten,
prosjekt Veihjelp

Den tabloide overskriften handler her om skolestørrelse og elevtall. Svaret er selvfølgelig ja, fordi elevtallet er avgjørende for økonomien. Skolens økonomi påvirker det meste av det vi driver med.

Prosjekt Veihjelp går mot slutten, og utgangspunktet for prosjektskolene handlet nettopp om et behov for flere elever. Underveis i prosjektperioden har jeg stilt meg spørsmålet om fokuset på elevtall kan bli viet så stor oppmerksomhet at det kan virke mot sin hensikt?

Finn det positive. Det som er helt sikkert er at markedsføring ikke er det eneste saliggjørende, kun en viktig ingrediens i oppskriften. De andre ingrediensene må også få sin rettmessige plass, i riktig rekkefølge og mengde. Men hvordan ser denne oppskriften ut? Den har jeg dessverre ikke funnet. Det vil naturligvis variere fra skole til skole hvilke tiltak som må til og prioriteres.

Uansett lokale forhold og forskjellighet, har jeg ett tydelig råd; Let etter (og finn!) det positive i situasjonen. Det følger alltid med noen muligheter når vi baler med utfordringer vi helst skulle vært foruten. Det har enn viss pandemi lært oss, og uttrykket *nød lærer naken kvinne å spinne* er stadig aktuelt.

Bedre kvalitet. Det jeg har oppdaget på reisen med Veihjelp er at flere skoler har blitt bedre på samarbeid, synergieffekter og effektivisering. Som regel har dette ført til bedre *kvalitet*, ikke dårligere. Ett eksempel er en skole hvor IKV-personalet har begynt å ha tilsyn, og på den måten skapt et større «Vi» og sørget for at flere ansatte «ser» elevene på en bedre måte enn før.

Dersom for mye av vårt fokus går med til å øke elevtallet, er det lett at vi i litt for stor grad fortsetter som før – i den betydning at vi driver som om det var flere elever «mens vi venter». Vel å merke så lenge vi upper gamet på markedsføringen. Det tror jeg er både naivt og uklokt.

«Nå er tiden inne for å tilpasse opplegg og innhold til en ny virkelighet. Det kan ta lang tid før elevtallet er der vi vil ha det igjen.»

Ny virkelighet. Nå er tiden inne for å tilpasse opplegg og innhold til en ny virkelighet. Det kan ta lang tid før elevtallet er der vi vil ha det igjen. Kan være at vi til og med bør ha en strategi for ytterligere nedgang? Vårt skoleslag er allerede best i klassen på å snu seg rundt, lage nytt innhold og utvikle nye arbeidsformer. Let fram de gode grunnene til å ha framtidsmot, på tross av et lavere elevtall enn ønskelig.

Det er ikke meningen å idyllisere en situasjon som flere opplever som en krise. Næring etter tæring er en særs krevende øvelse, og særlig hvis det er nedbemanning inne i bildet. Noen ganger må man rive av plasteret fort, fordi alternativet er dårligere. I slike situasjoner er mitt råd å ha en god strategi for å ivareta de som *ikke* er rammet av nedbemanning. Hvordan kan vi drive videre på en måte som ikke medfører dårligere arbeidsforhold for de ansatte, eller dårligere tilbud til elevene? Den naturlige forventningen er at det vil bli dårligere, mer slitsomt osv. Det kan fort bli en selvpoppfyllende profeti dersom en slik forventning ikke møtes med en strategi og begrunnelse for at det *ikke* skal skje. Noen skoler har erfaring med å komme svært *godt* ut av en nedbemanningsprosess. La det være målet – og sørg for å kommunisere ut hvordan det målet skal nås. Det vil i seg selv gjøre det lettere å lykkes.

Jeg tror ikke vi kan overvurdere viktigheten av et godt kollegafelleskap i krevende

tider. Alt blir lettere, og mye *mer* blir mulig, dersom vi har det godt sammen – og vil hverandre vel. Som alt annet må dette planlegges og prioriteres. Kanskje litt ekstra akkurat nå. Forsøk å ta «den andres blikk», og *bær hverandres byrder* (Galaterne 6:2).

Skoleutvikling. Prosjekt Veihjelp har handlet mye om skoleutviklingsprosesser, skoleprofil osv. No size fits all, men det er noen fellestrekk som går igjen hos skoler som gjør et godt arbeid på dette området. For det første så er det viktig å ikke tenke om skoleutvikling som noe man bare gjør når det brenner under føttene. Skoleutvikling må være en kontinuerlig prosess, som det settes av tid og ressurser til.

I de mer tidsavgrensede (og omfattende) endringsprosessen har jeg gitt følgende råd: Sørg for bred involvering og god informasjon underveis. Det å ikke vite skaper mye mer usikkerhet enn å vite, selv når det handler om prosesser som kan innebære at noen mister jobben. Når det gjelder hvem som bør sitte ved roret i et tidsavgrenset endringsarbeid, kan det være lurt å skjele til endringsguruen John Kotter. I sin 8-steps modell for endring beskriver Kotter *the Guiding Team* som en gruppe som besitter følgende egenskaper; *leadership skills, credibility, communication ability, authority, analytical skills, and a sense of urgency* (Kotter, 2006, s.130). En slik gruppe kan med fordel også settes sammen av noen som representerer skolen, eier/styret, elevene (kunden) og en ekstern fagperson. Ressurskrevende, ja, men har vi egentlig råd til å ikke gjøre slike prosesser så bra som mulig?

Skolens visjon. Hva en slik gruppe skal jobbe med og prioritere vil variere. Jeg tror det uansett er viktig å ha følgende key-points i bunnen for arbeidet; kvalitet, troverdighet, fleksibilitet og langsiktig merkevarebygging. >>

«Noen ganger må man rive av plasteret fort, fordi alternativet er dårligere. I slike situasjoner er mitt råd å ha en god strategi for å ivareta de som ikke er rammet av nedbemanning.»

<< Jeg tror at det ville være fordelaktig for noen skoler å også vurdere hvordan de står i det visjonære landskapet. Hvordan står det til med skolens visjon, slagord, kjerneverdier og mål? Hva har vi? Hva mangler vi? Funker det vi har? Et godt stykke arbeid på dette er med på å gi skolen retning for arbeidet, fungere som et kompass i smått og stort, skape stolthet og bidra i merkevarebyggingen. En verdiplakat, for eksempel, kan utgjøre forskjellen på tilsiktet utvikling vs. utilsiktet utvikling. Hvis man først tar denne tidkrevende jobben, må det også legges en plan for hvor, når og hvordan innholdet skal brukes. Skrivebords dokumenter har vi vel nok av?

Styrets rolle. Prosjekt Veihjelp har gjort meg mer bevisst på styrets viktige rolle i det strategiske arbeidet. Hvordan står det til med styrearbeidet hos dere? Har styret nødvendig kompetanse til å jobbe strategisk? I krevende tider er det ekstra viktig at styret tar ansvar for det som faktisk er styrets ansvar; ansettelse, avsettelse og strategi. Dette handler om prosesser som krever en «profesjonell distanse», noe styret har i større grad enn skolens ansatte. Samtidig må styret være tett nok på til å ha et godt beslutningsgrunnlag. Det er derfor en klar anbefaling at det legges opp til noen møtepunkt mellom styret og skolens ansatte. Slik kan styret lære skolen bedre å kjenne, og de ansatte vil bli sett og hørt.

Færre er ikke dårlig. En liten oppfordring til slutt; *ikke* bidra til å sette likhetstegn mellom færre elever og dårlig kvalitet. For det første er det ingen direkte sammenheng. For det andre kan en antagelse om at nedgang i elever handler om dårlig kvalitet spre seg og ramme din egen skole. En slik antakelse er ekstra skummel nå som folkehøgskolene har en nedgang på landsbasis.

Tida er inne for at vi alle jobber for *mer* framsnakking, mer samarbeid, mer erfaringsutveksling og enda bedre delekultur. Vi har alle mest å vinne på å spille hverandre så gode som mulig. Lykkes vi med lykkes vi også med å bli bedre og mer aktuelle enn noen gang. Det trenger folkehøgskolen, og det trenger AS Norge. •

NKF

Hva er vel viktigere nå enn å bevisstgjøre oss selv og elevene på demokratisk beredskap?

I april arrangerte Nordisk Folkehøgskoleråd demokrati-konferanse på vakre Sundsgården folkehøgskole i Sverige. Bakteppet er krevende nok, med krig i Europa, opprustning, klimakrise, polarisering, der tillit til myndigheter er synkende.

Av Kjersti Versto Roheim, styreleder i NKF

Leder av Nordisk Folkehøgskoleråd, Lisbeth Trinskjær, ønsket velkommen til demokratikonferansen. 65 deltakere fra våre nordiske land fikk både inspirerende foredrag og utfordringer til diskusjon på konferansen om unges deltakelse i demokratiarbeid.

Politikerne vil måtte gjøre upopulære avgjørelser fremover, som igjen påvirker tiliten til det eksisterende demokratiet. Det er nå en krevende situasjon for særlig folkehøgskolene i Sverige og Finland med forslag til økonomiske kutt fra myndighetene. Likevel var optimismen og håpet grunnntonen gjen-

nom konferansen. Folkehøgskolene som verdibevisste institusjoner har en viktig rolle å spille!

Tenke nytt. Hvilke utfordringer møter vi i dag, og hvordan kan vi utvikle demokratisk danning i organisasjonene og på skolene? Vi må tenke nytt og bredere enn kun å måle deltakelse i valg og politiske partier. Mange unge i dag har ikke nærhet til de etablerte politiske systemene dessverre. Hvordan kan folkehøgskolene og lærerne styrke elevene til å ta del i demokratisk utvikling, både politisk, i media og i samfunnet? Unge i dag deltar på andre

Sundsgården folkehøgskole.

måter for å bygge gode relasjoner, fellesskap, tilhørighet også inn mot sitt lokalsamfunn. Det er mye positivt som foregår.

Folkehøgskolene kan ha en viktig rolle i å gi de unge tro på seg selv og sitt bidrag til deltakelse og meningsutveksling. I en paneldebatt deltok blant annet Melanie Lenehan, rektor fra Fircroft College of Adult Education i Birmingham. Hun kunne fortelle om gode erfaringer fra skoledriften som bygger på grundtvigske prinsipper. Unge mennesker får ny styrke til å delta i samfunnet ved utdanning som gir mestring og passer den enkeltes behov. De har mange elever som har falt ut av samfunnet på ulike måter og som får endret sin hverdag til det bedre. Ved skolen har de en hode-hjerte-hånd-filosofi som gjennom-syrer all undervisning. Skolen bygger på respekt og likhet inn mot en svært mangfoldig elevgruppe, noe som gir god effekt.

Building Ukraine Together. Størst inntrykk gjorde to Ukrainske deltakere, Anastasiia Drachuk og Inna Dzhura fra organisasjonen BUR, Building Ukraine Together, etablert i 2014. Første spørsmål til salen fra Inna var «Vet du hvor ditt nærmeste bomberom er?». Hun la videre vekt på hvor fundamentalt utdanning er for demokratiet, og hun viste til at de etter invasjonen fra Russland fortsatte med studier online.

Kvinnene jobber med frivillighet i et krigsrammet Ukraina og koordinerer arbeidsleirer i hele landet der hovedsakelig ungdom fra 14-30 år deltar på 7-10 dagers leirer. Ungdom er et tøyelig begrep, og den eldste deltakeren har vært 72. Organisasjonen har fokus på å bygge opp igjen offentlige rom, skoler og fellesarealer.

I en tid med motløshet ser de at det å gjøre noe positivt for andre, kan endre tanke-

Inna (til venstre) og Anastasiia fra organisasjonen Building Ukraine Together gjorde sterkt inntrykk.

Lisbeth Trinskjær, leder av Nordisk Folkehøgskoleråd, ønsker velkommen til Demokratikonferansen.

Til tross for ulike modeller for folkehøgskole, har vi mye å lære av hverandre, og det er godt å løfte blikket ut over egen skoledrift.

<< settet hos den enkelte deltaker. Mange uttrykker at de vil gjøre noe for landet sitt og for seg selv. De ønsker å kjenne at de trengs midt oppi alt det destruktive som krigen fører med seg. Frivillige møtes og håp tenes. Ungdommene blir oppfordret til å fortsette oppbygging på sine hjemsteder. De har gode erfaringer med at ungdommene raskt tar initiativ og engasjerer seg på sitt hjemsted etter å ha blitt opplært og inspirert på arbeidsløse. Alle bidrag teller i snuoperasjonen. Anastasiia og Inna er unge og har allerede sterke erfaringer med nød og krig. Inna sier at hun bygger ikke først og fremst for dagen i dag, men for at barn og unge skal se fram mot et fritt Ukraina i fremtiden.

Organisasjonen har allerede partnere i mange land, og europeisk ungdom har

også deltatt som frivillige i arbeidet. Du kan finne organisasjonen BUR på nettsiden <https://www.volunteeringukraine.com/en/volunteer-opportunities/building-ukraine-together>

Nordiske konferanser. Min oppfordring til skolene er å sende deltakere til nordiske konferanser, det er svært inspirerende og møtes på tvers av landegrensene. Til tross for ulike modeller for folkehøgskole, har vi mye å lære av hverandre, og det er godt å løfte blikket ut over egen skoledrift. Benytt sjansen neste gang om halvt annet år. Demokratisk beredskap er og blir viktig! •

Sundsgården er en kristen skole ved Helsingborg, med blant annet yrkesfaglige linjer etter svensk modell. De tar også imot for konferanser og privat overnatting. Skolen har en spennende krigshistorie fra 1945, da Sundsgården ble gjort om til sykehus og flyktningeleir for overlevende fra konsentrasjonsleirene. Hvite Busser fraktet overlevende, mange av dem jøder, til Sundsgården der de fikk pleie og mat.

Besvarelsen står til stryk

Av Anne Tinglestad Wøien, daglig leder i Folkehøgskolerådet

Regjeringen sitt mandat for et nytt system for opptak til høyere utdanning var å gi alle ungdommer like muligheter. Det får de ikke.

Da forslaget fra Opptaksutvalget kom, fikk vi oss en støkk, men etter å ha tenkt igjennom forslaget, kunne folkehøgskolene ha levd med dette – men at det må være noe åpning for å ta opp fag fra videregående skole. Da ville alle stilt likt og et år på folkehøgskole eller i forsvaret eller annet ville ikke forfordele noen ved opptak. Men – vi lever i ei urolig tid. Det gjør at sikkerhet og beredskap får stort fokus. Det er vel og bra, men i iveren etter å rydde opp i regelverket og ha fokus på den sikkerhetspolitiske situasjonen, er det samtidig viktig å ikke miste synet av bredden i ungdomsgruppen.

Nå blir karakterene fra videregående skole om mulig enda viktigere enn de har vært, men – uansett hvordan en snur og vender på det vil de som har 6 i alle fag fra videregående bli stående bak de ungdommene som blir plukket ut til å avtjene verneplikt. Det betyr at det lønner seg å søke førstegangstjeneste hvis du har spesielle studier du ønsker deg til. De som blir tapere i dette systemet, er de som

har hatt eller har sykdom, allergi, eller skader som gjør at de ikke blir ønsket av forsvaret.

Vi har grunn til å tro at resultatet blir som regjeringen har foreslått. Dette fordi regjeringen vil ha flertall med Frp/ Høyre. Vi håper i skrivende stund at alle folkehøgskoleforkjempere har snakket med de de kjenner av lokale og sentrale politikere om denne saken og peker på forskjellsbehandlingen av ungdommene våre. Mener Stortinget at de får bedre studenter av at studenten har gjennomført førstegangstjenesten, så gi dem gjerne tilleggspoeng, men påpek også at folkehøgskolene gir høyere utdanning mer studieforbredte studenter. Studieklare ungdommer må være det viktigste for universitetene og høyskolene.

Forslaget fra regjeringen om nytt system for opptak til høyere utdanning strider mot mandatet de selv har gitt seg – at alle skal ha like muligheter. Det får de ikke. Besvarelsen står til stryk. •

følge mandatet fra 23. april 2021 skulle Opptaksutvalget komme med forslag til et nytt system for opptak til høyere utdanning som skulle nå følgende mål:

- Studentene skal oppnå best mulig læringsresultater og personlig utvikling
- Alle skal ha like muligheter til å ta høyere utdanning
- Valg av utdanning skal styres av evner og ønsker, ikke sosial bakgrunn
- Høyere utdanning skal bli mer tilgjengelig
- Mer bevisst hvilke internasjonale gradstudenter en ønsker å tiltrekke seg

I tillegg burde de ha lagt til at systemet burde føre til

- Et reelt rettferdig system
- Flere motiverte studenter
- Flere studieklare studenter
- Flere studenter som fullfører utdanningen de begynner på
- Flere studenter som unngår feilvalg
- Rettferdighet for de som ikke blir valgt til å avtjene førstegangstjeneste eller realfag

<<Mener Stortinget at de får bedre studenter av at studenten har gjennomført førstegangstjenesten, så gi dem gjerne tilleggspoeng, men påpek også at folkehøgskolene gir høyere utdanning mer studieforbredte studenter.>>

20 spørsmål til din allmenndannelse – eller bare for moro!

Fasit fra nr 1/2024

28. aug 1963 ble det holdt en kjent tale der flere setninger startet med «Jeg har en drøm...». Hvem holdt denne talen?
- Hvem sa «spør ikke hva landet kan gjøre for dere, spør hva dere kan gjøre for landet» i en annen kjent tale i 1961?
- Hva er heraldikk?
- Hva kalles vitenskapen om lyd?
- Nevn to ting skipene «Vasa» og «Titanic» har til felles?
- Hva er felles for Don Quijote og Ella Marie Hætta Isaksen?
- Nevn ett år den amerikanske borgerkrigen pågikk.
- Nevn ett år trettiårskrigen pågikk.
- Hvilke farger er det på de olympiske ringene?
- Når har det vært arrangert OL i Norge?
- Hva er brødrene Grimm mest kjent for?
- Hvor høy er Galdhøpiggen?
- Hva heter den sørligste kommunen i Innlandet fylke?
- Tom Stræte Lagergren er fra Innlandet fylke. Under hvilket navn er han internasjonalt kjent som?
- I et vanlig notesystem med g-nøkkel er det fem linjer. Hvilken av linjene markerer tonen g?
- Hvor mange strenger er det på en cello?
- Hvor mange ulike bunader finnes det i Norge i dag?
- Pinsebevegelsen oppstod i USA rundt 1901. Hvem brakte den til Norge?
- Hvor i Norge ble den første pinsemenigheten dannet?
- Paulus kom fra byen Tyros. I hvilket land ligger det i dag?

	SDARH	TIDS-SKRIFT	MÅNE	DE ER UNTVIRK Å SKAPE	KD. TEGN/ KRYSSORD	RONER-TALL 1000	M
	N	T	S	I	R	K	← E
	E	SØLV-VINNER	T	O	E	R	GROS, SAND
	↓	T	E	RONER-TALL 50	FIL-TRAFIKK	PRAKT	A S
	U	PAT-INA	G	L	A	S	UR
	N	RONER-TALL 10	SA	S	T	R	Ø
	G	X	ØGLE	BEHRE-ELER	J	A	FIL-TRAFIKK
	D	DUSIN	G	R	O	S	S ↑
HØRDE-DRAG	Å	SOMALT	↓	HAV	O	S	E A N
↓	Å	DR-STEDE	I	SKRU, REPA-RERE	M	E	K K E
LEGE-STOFF	B	O	K	KD. TEGN	S	VENN AV	K E N
FLY-TYPE	J	E	T	AKA-DENIET	S	←	K O L E N
↓	K	Ø	TRE-SORT	O	REP	MOD-ELL	ODDE
TETRA-GON	R	E	K	T	A	N	G E L
HØR-RENT	N	I	P	R	A	K	E L E I E
↓	C	↓	K	N	U	T	S E N →
							R E I

Fasit:
 1. Martin Luther King Jr.; 2. John F. Kennedy; 3. Heraldikk er fagområdet for våpenskjold, også kalt våpen, våpenmerker og skjoldmerker; 4. Akustikk; 5. Begge var verdens største i sitt slag, og begge sank på sin jomfrutur; 6. Begge kjemper mot vindmøller; 7. 1861-1865; 8. Blå, gul, svart, grønn og rød; 9. 1952 og i 1994; 10. De samlet og utga fysiske eventyr og sagn; 11. 2469 moh; 13. Eidskog; 14. Matoma; 15. Nest nederste; 16. 4; 17. Ca. 450; 18. Thomas Barratt; 19. Skien; 20. Tyrkia

Kryssord

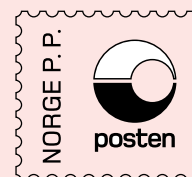
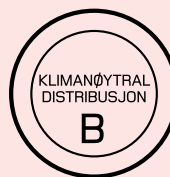
	ORDEN, KULTUR	SDARH	↓	DRIKK	↓	RONER-TALL 100 HOVED-STAD	
	→			→			↓
			TIL-STAND	↓	KLART, GREIT		
		PRE-FIKS (VERDEN)					
FOLDET		PLANTE			RONER-TALL 1000	GNAG-SÅR	
HENDER	→					SPØK	GØEN
↓		BLOM-STER-STAND		BILKD. TEGN	PRE-FIKS (SELV)	TONE OG NOTE	IRANSK
							GØTER-FOLK
SYK-DOM		FUGL				EDEL-STEN	
		NORSK BY					
FISK	↑			VEKSEL-FRISTER			DAL-SIDE
							RENE-GATER
↓		DISTRIKT I INN-LANDET				SLIT, STREV	
GRESK BOK-STAV				LEV-ERE	SEL-SKAPS-FORM	BELTE, SFÆRE	
						FJERN-SYN	↳
JOBB-LYST		AVIS		STEMME		VOKA-LER	↳
		MUSIKK-INSTRUMENT					
↓							VÆSKE
				AM-BOLT	OPERA-TIV-SYSTEM	MASE, GNÅLE	
KRYD-DER						RUST	SPIS
							LITT
POR-NUFTEN							
RONER-TALL 10							UKOHT
							KD. TEGN
	↑	NOR-RØN			SKØTSK		
		GUD					↓
		←					←

Kryssord: Rolf Bangseid. Fasit kommer i neste nummer.

ISSN 2535-3284

Returadresse:
IKF
P.b. 9140 Grønland
0133 Oslo

Illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Du trenger ikke være ansatt i folkehøgskolen eller være medlem av NKF for å abonnere på steg. Abonnement tegnes hos Hilde på NKF-kontoret: hilde@ikf.no. Kr 200 for ett år.

Tema for neste nummer: Dannelse
Frist for innlevering av stoff: 2. september